

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра економіки та фінансів підприємства

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Діагностика рівня економічної безпеки підприємства

за матеріалами товариства з обмеженою відповідальністю
«Сарненський хлібозавод», м. Сарни

Студента 2 курсу 1 м групи,
спеціальності 051 «Економіка»,
спеціалізації «Економіка та
безпека бізнесу»
денної форми навчання

Комара Дмитра
Петровича

Науковий керівник –
докт. екон. наук, доцент

Богма Олена
Сергіївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук, проф.

Блакита Ганна
Владиславівна

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	6
РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТЗОВ «САРНЕНСЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД»	15
2.1. Аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод».....	15
2.2. Аналіз економічної безпеки на основі оцінки ефективності використання корпоративних ресурсів ТЗОВ «Сарненський хлібозавод»....	21
2.3. Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод».....	34
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ Й ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	40
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	53
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Ринкові умови господарювання характеризуються значним рівнем невизначеності й турбулентності під час взаємодії підприємств з економічними суб'єктами зовнішнього середовища господарювання всіх рівнів, що призводить до появи загроз, ризиків та небезпек, реалізація яких зумовлює погіршення основних параметрів діяльності підприємства й несприятливо відображається на можливостях його подальшого розвитку. Враховуючи той факт, що процес реалізації більшості загроз, ризиків та небезпек непередбачуваний, суттєво зменшується час для розробки та прийняття відповідних управлінських рішень, знижується рівень та якість контролю над зміною параметрів зовнішнього середовища та їх впливом на господарську діяльність підприємства. Тому особливої актуальності набуває проблема діагностики рівня економічної безпеки, адже виявлення наявних та потенційних загроз з метою їх своєчасного попередження чи нейтралізації негативних наслідків, правильне та своєчасне виявлення проблем економічної стійкості й забезпечення реалізації економічних інтересів суб'єкта являє собою пріоритетне завдання для стабільного функціонування та розвитку будь-якого підприємства.

Ступінь розроблення проблеми. Проблеми забезпечення економічної безпеки на різних функціональних рівнях, зокрема, на рівні підприємств та організацій, досліджуються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими, серед яких: М. Бендіков, В. Гапоненко, А. Беспалько, А. Власков, В. Дикань, І. Воловельська, І. Назаренко (І. Плетникова), В. Забродський, Д. Ковальов, Т. Сухорукова, Г. Козаченко, В. Пономарьов, О. Ляшенко, В. Саллі, С. Саллі, В. Шликов та ін. Разом з тим, не всі аспекти економічної безпеки на рівні підприємств є достатньо вивченими на сьогодні. Зокрема, існує необхідність пошуку більш ефективних методів діагностики рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств особливо з урахуванням нових викликів та загроз.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є теоретико-прикладне обґрунтування й здійснення оцінки та удосконалення ефективних способів діагностики економічної безпеки підприємств та визначення основних напрямків підвищення рівня економічної безпеки підприємства хлібопекарської галузі.

Відповідно до встановленої мети було сформульовано та вирішено наступні завдання:

- дослідження теоретико-методичних засад діагностики рівня економічної безпеки підприємства;
- аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності підприємства;
- аналіз економічної безпеки на основі оцінки ефективності використання корпоративних ресурсів підприємства;
- інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємства;
- обґрунтування пропозицій щодо удосконалення методів діагностики й підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є процес діагностики економічної безпеки підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів діагностики економічної безпеки підприємства.

Емпіричною базою дослідження є товариство з обмеженою відповідальністю «Сарненський хлібозавод», яке зареєстровано за адресою: вул. Белгородська, буд. 31/А, м. Сарни, Сарненський район, Рівненська обл. Основним видом діяльності підприємства за КВЕД є: 10.71 Виробництво хліба; виробництво свіжих борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання. Чистий дохід підприємства у 2020 році становив 144816 тис. грн, обсяг чистого прибутку – 1002 тис. грн, обсяг активів станом на 31.12.2020 року складає 68713 тис. грн, а обсяг власного капіталу – 41376 тис. грн.

Методи дослідження. У роботі використані загальні і спеціальні методи та підходи: абстрактно-логічний (при вивченні сутності економічної безпеки та

пов'язаних категорій, формулюванні теоретичних узагальнень і висновків); монографічний (для відображення процесу діагностики економічної безпеки); методи горизонтального та вертикального аналізу, статистико-економічний, рядів динаміки, порівняння, коефіцієнтний підхід (при дослідженні основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства та діагностики рівня його економічної безпеки). Для наочного подання результатів були застосовані графічні методи.

Практичне значення дослідження. За результатами випускної кваліфікаційної роботи було розроблено систему рекомендацій для удосконалення способів діагностики та підвищення рівня економічної безпеки підприємства хлібопекарської галузі.

Інформаційною базою дослідження стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань діагностики економічної безпеки підприємства, інтернет-ресурси, дані річної звітності підприємства, наукова література, результати власних досліджень.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження була опублікована стаття «Особливості управління економічною безпекою підприємства» у збірнику «Економіка і фінанси підприємства : зб. наук. ст. студ. денної форми навчання / відп. ред. Г. В. Блакита. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. Ч.1. С. 73–79.

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Роботу викладено на 52 сторінках друкованого тексту, що включає 25 таблиць, 1 рисунок. Список використаних джерел включає 52 найменування, які займають 6 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах нестабільності національної економіки й мінливості та турбулентності зовнішнього середовища господарювання вітчизняні підприємства змушені функціонувати в умовах численної кількості загроз і ризиків внутрішнього і зовнішнього походження, які створюють небезпеку для їх стратегічного розвитку. Зазначене виводить на перший план необхідність ефективного попередження, нейтралізації чи подолання наслідків загроз й підтримання стійкості та стабільності функціонування на основі забезпечення підприємствами необхідного і достатнього рівня економічної безпеки.

Успішне вирішення проблеми формування належного рівня економічної безпеки підприємствами зумовлює необхідність дослідження сутності поняття «економічна безпека підприємства».

Зауважимо, що на сьогодні в економічній теорії та практиці й дотепер відсутній єдиний підхід до трактування сутності економічної безпеки підприємства (табл. А.1 додатку А).

Як бачимо з табл. А.1, аналіз наукової літератури дозволяє виділити наступні основні підходи до її трактування:

- «ресурсно-функціональний» – забезпечення економічної безпеки пов'язують із максимізацією рівня ефективності використання наявних у підприємства ресурсів;
- захисний з акцентом на загрозах – забезпечення економічної безпеки пов'язують із захистом від загроз ризиків та небезпек, що генеруються зовнішнім середовищем;
- захисний з акцентом на інтересах – забезпечення економічної безпеки пов'язують із захистом та реалізацією економічних інтересів підприємства;

- підхід «стійкість та розвиток» – забезпечення економічної безпеки пов'язують із забезпечення рівноваги, економічної стійкості та можливостей забезпечення стійких темпів економічного розвитку підприємства;
- конкурентний – забезпечення економічної безпеки пов'язують з першочерговістю забезпечення конкурентних переваг підприємства;
- гармонізаційний – забезпечення економічної безпеки пов'язують з гармонізацією економічних інтересів підприємства з інтересами його стекхолдерів.

На основі проведеного дослідження вважаємо, що найбільш обґрунтованим є підхід до визначення економічної безпеки підприємства як стану захищеності підприємства в загрозах. Так погоджуємося з В. Диканем та І. Назаренко, які розглядають економічну безпеку підприємства як стан захищеності діяльності підприємства від всіх видів загрозах, як зовнішніх, так і внутрішніх, при якому забезпечується стабільне функціонування і прогресивний розвиток підприємства за рахунок максимального ефективного використання наявних ресурсів і швидкої адаптації до умов середовища, що змінюється [9]. Вважаємо, що саме це трактування економічної безпеки підприємства найбільш повно розкриває економічну сутність досліджуваного поняття, акцентує увагу на попередженні та подоланні наслідків різноманітних видів загрозах та забезпеченні економічної стабільності господарюючого суб'єкта в умовах зміни навколишнього середовища.

Отже, економічна безпека підприємства являє собою певний стан підприємства, за якого забезпечується запобігання, мінімізація негативного впливу та своєчасне подолання негативних наслідків дії загрозах внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання підприємства, що забезпечується на основі узгодження економічних інтересів відповідного підприємства з економічними інтересами пов'язаних з ним суб'єктів господарювання та результативного й ефективного управління різноманітними аспектами господарської діяльності підприємства для максимізації ефективності поточної

діяльності та забезпечення стійких темпів економічного розвитку у майбутньому.

З наведеного визначення можна виділити основні завдання, реалізація яких сприятиме підтриманню необхідного і достатнього рівня економічної безпеки підприємства. Так, повністю погоджуємося з Л. Гнилицькою, яка до таких завдань відносить:

- моніторинг внутрішнього та зовнішнього середовища з метою виявлення та упередження загроз діяльності підприємства;
- контроль за ефективним використанням корпоративних ресурсів підприємства;
- підтримання збалансованості інтересів усіх груп зацікавлених осіб як в середині підприємства, так і поза його межами [7, с. 43].

Основні функціональні цілі економічної безпеки підприємства наведені в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Основні функціональні цілі економічної безпеки підприємства

№	Функціональні цілі економічної безпеки
1	Забезпечення високої ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства
2	Забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства
3	Досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством
4	Досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, налагодження ефективної роботи кадрового відділу (кадрової політики)
5	Мінімізація аварій та інших впливів на виробничо-господарський процес, шляхом своєчасного проведення ремонту обладнання тощо
6	Якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства
7	Забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації
8	Формування необхідних і достатніх умов для збільшення можливостей створення та використання інновацій
9	Ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів

Примітка. Джерело : [22]

Досліджуючи функціональні цілі економічної безпеки підприємства можна зробити висновок, що вона являє собою складне й багатогранне поняття, в структурі якого можна виділити певну кількість складових, які за своїм змістом істотно відрізняються одна від одної, при цьому взаємопов'язані між собою та у сукупності своїй утворюють єдиний об'єкт управління (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Основні складові економічної безпеки підприємства [побудовано автором з рахуванням 18; 31; 51]

Також окремі автори виділяють позавиробничі складові економічної безпеки підприємства, а саме:

1. Ринкова складова – характеризує ступінь відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім, які генеруються ринковим середовищем.

2. Інтерфейсна складова – характеризує надійність взаємодії з економічними контрагентами [24; 51].

Повністю погоджуємося з Л. Гнилицькою, яка відзначає, що «наукові проблеми, які вирішуються при проведенні досліджень в галузі економічної безпеки підприємства, є складними й багатовекторними. Вони охоплюють практично всі сторони діяльності суб'єктів господарювання і передбачають розгляд проблематики економічної безпеки у трьох взаємозалежних аспектах»:

1. Формування та забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства
2. Діяльність суб'єктів із забезпечення економічної безпеки підприємства
3. Оцінювання досягнутого стану економічної безпеки підприємства [7; с. 45].

Як бачимо, одним з найважливіших аспектів в сфері забезпечення економічної безпеки підприємств являє собою оцінювання досягнутого стану економічної безпеки, що зумовлює доцільність більш детального розгляду основних підходів до діагностики рівня економічної безпеки підприємства, включаючи визначення критеріїв оцінки рівня економічної безпеки, систематизацію індикаторів економічної безпеки підприємства та їх граничних значень, що утворює єдину інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень в напрямі зміцнення рівня економічної безпеки підприємства.

Трактування сутності поняття «діагностика економічної безпеки підприємства» в науковій літературі наведено в табл. 1.2.

З табл. 1.2 можна зробити висновок, що діагностика економічної безпеки підприємства являє собою основу забезпечення необхідного і достатнього рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання на основі обґрунтованого, однозначного, достовірного і комплексного аналізу кожної її функціональної складової шляхом розрахунку системи відповідних показників-індикаторів.

Діагностичні процедури мають включати систематичний збір, відображення, аналіз і опрацювання даних різними методами в різних аспектах виробничо-господарської діяльності підприємства. Це дозволить визначити

стан кожної підсистеми і кожного структурного елементу суб'єкта господарювання, що створює передумови їх точної оцінки [25, с. 18].

Таблиця 1.2

Сутність поняття «діагностика економічної безпеки підприємства»

Автор	Рік	Сутність поняття «діагностика економічної безпеки підприємства»
Гічова Н.	2010	діяльність яка визначає необхідність та характер подальших антикризових заходів [6].
Сак Т.	2015	аналітична оцінка всіх функціональних складових безпеки з позицій досягнення максимально можливого рівня захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз, спрямована на ухвалення ефективних управлінських рішень та розробку стратегії економічної безпеки [36].
Хлистун О.	2015	характеризує фінансове навантаження діяльності підприємства внаслідок необхідності проведення захисту власних активів та економічних інтересів в умовах впливу деструктивних факторів [48].
Пазєєва Г.	2017	складна багаторівнева ієрархічна та поліструктурна система, яка включає в себе комплекс дій по виявленню, та визначенню причин відхилень від встановлених норм захищеності бізнес-процесів підприємства та своєчасного захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, які забезпечуються системою заходів спеціального правового, економічного, організаційного, інформаційно-технічного і соціального характеру [30].

Зауважимо, що враховуючи складність та системність об'єкта дослідження на сьогоднішній день можна виділити ряд підходів до діагностики рівня економічної безпеки підприємства в межах яких окремі автори пропонують відповідні методики (табл. Б.1 додатку Б).

Як бачимо з табл. Б.1, науковці пропонують до використання різні методики оцінки економічної безпеки підприємства й виділяють в їх межах різні показники, при цьому, на нашу думку, найбільш точними є методики оцінки, які передбачають розрахунок інтегрального показника.

Тому вважаємо за доцільне більш детально розглянути інтегральну методику оцінки рівня економічної безпеки підприємства в межах ресурсно-функціонального підходу запропоновану В.Ю. Халиною (не була представлена в табл. Б.1), яка враховує основні складові економічної безпеки, є не складною і може широко використовуватися вітчизняними підприємствами.

Система показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства в межах вказаної методики наведена в табл. В.1 додатку В.

Щоб привести запропоновані показники до порівняльного вигляду при розрахунку індикаторів рівнів складових економічної безпеки підприємства автор пропонує розраховувати темпи їх змін. При цьому показники, для яких позитивно є тенденція до збільшення, відображаються в чисельнику формули визначення рівня відповідної складової економічної безпеки, а ті, для яких позитивно є тенденція до зменшення – у знаменнику.

Таким чином, рівень фінансової складової економічної безпеки визначається як [47, с. 179]:

$$K_{\text{фін}} = (t_{\text{покр}} \times t_{\text{одз}} \times t_{\text{окз}} \times t_{\text{Р}} \times t_{\text{авт}}) / t_{\text{фін}}, \quad (1.1)$$

де $t_{\text{авт}}$ – темп зміни коефіцієнта автономії; $t_{\text{фін}}$ – темп зміни коефіцієнта фінансування; $t_{\text{одз}}$ – темп зміни коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості; $t_{\text{окз}}$ – темп зміни коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості; $t_{\text{Р}}$ – темп зміни рентабельності діяльності; $t_{\text{покр}}$ – темп зміни коефіцієнта покриття.

Рівень техніко-технологічної складової визначається як [47, с. 179]:

$$K_{\text{тм}} = (t_{\text{вп}} \times t_{\text{ФВ}} \times t_{\text{інт}}) / t_{\text{зн}}, \quad (1.2)$$

де $t_{\text{вп}}$ – темп зміни коефіцієнта виробничої потужності; $t_{\text{ФВ}}$ – темп зміни фондівіддачі; $t_{\text{інт}}$ – темп зміни коефіцієнта інтенсивного використання обладнання; $t_{\text{зн}}$ – темп зміни коефіцієнта зносу.

Рівень інтелектуально-кадрової складової визначається як [47, с. 180]:

$$K_{\text{ік}} = (t_{\text{П}} \cdot t_{\text{ФОЗ}} \cdot t_{\text{ра}} \cdot t_{\text{квал}}) / t_{\text{пл}}, \quad (1.3)$$

де t_{Π} – темп зміни продуктивності праці; $t_{\text{ФОЗ}}$ – темп зміни фондоозброєності праці; $t_{\text{ра}}$ – темп зміни коефіцієнта раціоналізаторської активності; $t_{\text{квал}}$ – темп зміни коефіцієнта співвідношення висококваліфікованих та кваліфікованих працівників; $t_{\text{пл}}$ – темп зміни коефіцієнта плинності кадрів.

Рівень екологічної складової визначається як [47, с. 180]:

$$K_e = 1 / t_{\text{вик}}, \quad (1.4)$$

де $t_{\text{вик}}$ – темп зміни коефіцієнта перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу.

Нормативним значенням усіх описаних вище індикаторів рівня складових економічної безпеки (1-4) є значення ≥ 1 , тож саме за цієї умови рівень функціональної складової економічної безпеки вважається прийнятним. Однозначність оцінки за запропонованим підходом забезпечується на основі розрахунку інтегрального показник рівня економічної безпеки підприємства [47, с. 180]:

$$R = K_{\text{фін}} \times K_{\text{тт}} \times K_{\text{ік}} \times K_e, \quad (1.5)$$

У підсумку, якщо розмір інтегрального показника (1.5) перевищує 1, то рівень економічної безпеки підприємства можна вважати нормальним, а якщо значення показника менше 1, рівень економічної безпеки є низьким тож необхідно повертатися до розгляду кожної функціональної складової економічної безпеки і визначати причини не відповідності нормі.

Відзначимо також, що для експрес-аналізу рівня економічної безпеки підприємства можна використовувати коефіцієнт економічної стійкості підприємства, що визначається за формулою [32, с. 303]:

$$K_{e.st} = D_{\text{ч}} / D_{\text{о}}, \quad (1.6)$$

де Дч – чистий дохід підприємства; До – поріг беззбитковості

Шкала визначення рівня економічної безпеки підприємств за показником економічної стійкості наведена в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Шкала визначення рівня економічної безпеки підприємств за показником економічної стійкості

Рівень економічної безпеки підприємств	Значення коефіцієнта економічної стійкості	Характеристика рівня економічної безпеки
Високий	1,51 і більше	Високий рівень економічної стійкості та економічної безпеки підприємства, що дає змогу застосовувати інноваційно-інвестиційну модель виробництва і забезпечити довгострокову економічну стійкість та безпеку на всіх етапах життєвого циклу
Середній	1,26 - 1,50	Рівень економічної стійкості та економічної безпеки достатній для впровадження інноваційно-інвестиційної моделі виробництва, забезпечує стійке функціонування на етапі експлуатації. Однак можуть виникнути труднощі з модернізацією виробництва
Низький	1,16 - 1,25	Рівень економічної стійкості та економічної безпеки недостатній для впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку виробництва і забезпечення стійкого функціонування.
Дуже низький	1,0 - 1,15	Рівень економічної стійкості та економічної безпеки не забезпечує нормального функціонування виробництва, і підприємство потребує модернізації у зв'язку з загрозою збитковості і банкрутства. Підприємство не може здійснювати процес розширеного відтворення виробництва
Збитковий	Менше 1,0	При такому рівні економічної стійкості та економічної безпеки підприємство є збитковим і не може здійснювати процес простого відтворення виробництва і є реальна загроза його банкрутства. Підприємство може здійснювати не повне відтворення виробництва.

В цілому слід відзначити, що важливість забезпечення економічної безпеки вітчизняних підприємств зумовлена, перш за все, посиленням загроз і ризиків їх функціонування, що мають глобальний характер. Саме тому важливе завдання є розробка та використання адекватних методів та інструментів оцінки рівня економічної безпеки підприємства, що дало б змогу здійснити наукове обґрунтування заходів зміцнення її рівня, які мають вирішувати фахівці з економічної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТЗОВ «САРНЕНСЬКИЙ ХЛІБОЗАВОД»

2.1. Аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод»

Аналітична частина роботи виконана за матеріалами статистичної та фінансової звітності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» (табл. Г.1 додатку Г).

Основним видом діяльності підприємства є виробництво хліба, свіжих борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання: пшеничний хліб, житньо-пшеничний хліб, заварний хліб, батони, багети, круасани, булочки, здобні вироби, пампухи та пончики, хлібні палички «Гріссіні»), торти, тістечка, рулети, печиво, короваї, паски.

Інформаційною базою для оцінки динаміки основних показників діяльності є форма № 1 «Баланс» та форма № 2 «Звіт про фінансові результати» (додаток Д).

Розпочнемо аналіз з оцінки динаміки та структури загальної величини активів ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» (табл. 2.1).

Як бачимо з табл. 2.1, загальний розмір активів підприємства має тенденцію до збільшення на 4,4 % у 2019 р. з подальшим зменшенням на 6,6% у 2020 р. В структурі активів протягом 2019–2020 рр. переважають необоротні активи – 53–67% (які при цьому мають тенденцію до щорічного зростання: на 13,6% та на 18,7% у 2019 р. та у 2020 р. відповідно) проти 33–47% оборотних активів, отже структура майна підприємства у 2019–2020 рр. є важколіквідною. В структурі необоротних активів у 2019–2020 рр. основну питому вагу займають основні засоби – 80–93% з тенденцією до щорічного зростання як в абсолютному розмірі – на 129,9% та на 37,3% у 2019 р. та 2020 р., так і за питоною вагою – на 0,4 в.п. та 0,1 в.п. у 2019 р. та 2020 р., що вказує на зростання виробничих можливостей підприємства.

**Аналіз динаміки та структури активів ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у
2018–2020 роках**

Показники	За рік			2019/2018 р.		2020/2019 р.	
	2018	2019	2020	Абс. приріст, тис. грн	Темп росту, %	Абс. приріст, тис. грн	Темп росту, %
<i>Загальна величина майна підприємства, тис. грн</i>	70527	73597	68713	3070	104,35	-4884	93,36
<i>Необоротні активи, тис. грн</i>	34344	39009	46306	4665	113,58	4665	118,71
- у % до майна	0,49	0,53	0,67	0,04		0,14	
- в т.ч., основні засоби, тис. грн	13621	31314	43004	17693	229,90	11690	137,33
- у % до необоротних активів	0,40	0,80	0,93	0,41		0,13	
<i>Оборотні активи, тис. грн</i>	36183	34588	22407	-1595	95,59	-12181	64,78
- у % до майна	0,51	0,47	0,33	-0,04		-0,14	
- в т.ч., запаси, тис. грн	6504	7328	9965	824	112,67	2637	135,99
- у % до оборотних активів	0,18	0,21	0,44	0,03		0,23	
- дебіторська заборгованість товарна, тис. грн	11499	14828	8289	3329	128,95	-6539	55,90
- у % до оборотних активів	0,32	0,43	0,37	0,11		-0,06	
- дебіторська заборгованість за розрахунками та інша, тис. грн	16076	9804	3025	-6272	60,99	-6779	30,85
- у % до оборотних активів	0,44	0,28	0,14	-0,16		-0,15	
- гроші та еквіваленти, тис. грн	1407	2401	1057	994	170,65	-1344	44,02
- у % до оборотних активів	0,04	0,07	0,05	0,03		-0,02	
- інші оборотні активи, тис. грн	697	227	71	-470	32,57	-156	31,28
- у % до оборотних активів	0,02	0,01	0,00	-0,01		-0,01	

Оборотні активи мають тенденцію до щорічного зменшення: на 4,4% та на 35,2% та за питомою вагою на 0,04 в.п. та на 0,14 в.п. у 2019 р. та у 2020 р. відповідно. В структурі оборотних активів основну питому вагу у 2019 р. займає товарна дебіторська заборгованість – 43% – при цьому її розмір у 2020 р. зменшується на 44,1% поряд із зменшенням дебіторської заборгованості за розрахунками та іншої (яка займає друге місце за питомою вагою у 2019 р.) на 69,2%, що вказує на покращення платіжно-розрахункової дисципліни. Відповідно, на кінець 2020 р. основну питому вагу в структурі оборотних активів займають запаси (44%), в структурі яких 99,3% займають виробничі запаси, які

зростають на 38,3% порівняно з 2019 р. поряд із зменшенням готової продукції на 50,9%, отже продукція підприємства користується попитом і підприємство планує розширення обсягів виробництва. Також відзначимо, що у складі оборотних активів гроші та еквіваленти мають лише 4–7% зі зменшенням їх розміру у 2020 р. на 56,0%, що може створювати проблеми з абсолютною ліквідністю й несприятливо впливати на рівень економічної безпеки підприємства.

Наступним кроком проведемо аналіз джерел фінансування активів ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018–2020 роках (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз джерел фінансування активів ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018–2020 роках

Показники	За рік			2019/2018 р.		2020/2019 р.	
	2018	2019	2020	Абс. приріст, тис. грн	Темп росту, %	Абс. приріст, тис. грн	Темп росту, %
<i>Всього капітал</i> , тис. грн	70527	73597	68713	3070	104,35	-4884	93,36
<i>Власні кошти</i> , тис. грн.	33803	37633	41376	3830	111,33	3830	109,95
- у % до капіталу	47,93	51,13	60,22	3,20		9,08	
в т.ч. нерозподілений прибуток, тис. грн.	23516	27346	28348	3830	116,29	1002	103,66
у % до власного капіталу	69,57	72,66	68,51	3,10		-4,15	
<i>Зобов'язання</i> , тис. грн	36724	35964	27337	-760	97,93	-8627	76,01
- у % до капіталу	52,07	48,87	39,78	-3,20		-9,08	
- в т.ч., довгострокові зобов'язання	7945	6172	8102	-1773	77,68	1930	131,27
- у % до розміру зобов'язань	0,22	0,17	0,30	-0,04		0,12	
- поточні зобов'язання	28779	29792	19235	1013	103,52	-10557	64,56
- у % до розміру зобов'язань	0,78	0,83	0,70	0,04		-0,12	
в т.ч. поточна кредиторська заборгованість тис. грн	17894	11123	7463	-6771	62,16	-3660	67,10
у % до поточних зобов'язань	62,18	37,34	38,80	-24,84		1,46	

Як бачимо з табл. 2.2, в структурі капіталу у 2019–2020 рр. переважає власний капітал – 51–60%, який при цьому має тенденцію до щорічного зростання на 11,3% та на 10,0% у 2019 р. та у 2020 р. При цьому у складі власного капіталу аналізованого підприємства основну питому вагу протягом всього періоду займає нерозподілений прибуток (68–73%), який також має тенденцію до щорічного зростання на 16,3% та на 3,4% у 2019 р. та у 2020 р., що позитивно впливає на рівень економічної безпеки підприємства.

Зобов'язання мають тенденцію до щорічного зменшення на 2,1% та на 24% у 2019 р. та у 2020 р., що вказує на зміцнення фінансової стійкості та незалежності від зовнішніх позикових джерел. В структурі зобов'язань 70–83% займають поточні борги, які зростають на 3,5% у 2019 р. з подальшим зменшенням на 35,3% у 2020 р. Протилежну тенденцію мають довгострокові зобов'язання – зменшення на 2,3% у 2019 р. з подальшим збільшенням на 31,3% у 2020 р. Отже на кінець 2020 р. структура заборгованості покращується. В структурі поточних зобов'язань основну питому вагу займають короткострокові кредити банків – 53–57% у 2019–2020 рр. проти 37–39% поточної кредиторської заборгованості, яка є найбільш ризиковою. Отже структура капіталу підприємства є цілком прийнятною щодо забезпечення його економічної безпеки.

Аналіз результатів господарської діяльності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» було здійснено в табл. 2.3. Як бачимо з табл. 2.3, на підприємстві відбувається щорічне зростання як чистого доходу від реалізації (на 29,6% та на 4,5% у 2019 р. та у 2020 р.) так і загальної суми доходів (на 28,6% та на 5,3% у 2020 р. у 2019 р. та у 2020 р.). Поряд із цим відбувається щорічне зростання загального розміру витрат (на 30,2% та на 8,3%), при цьому несприятливо впливає на рівень економічної безпеки підприємства той факт, що витрати зростають випереджаючими темпами порівняно з темпами зростання доходів.

Відповідно, поряд із щорічним зростанням валового прибутку на 46,6% та на 6,0% у 2019 р. та у 2020 р. внаслідок випереджаючих темпів зростання чистого доходу над темпами зростання собівартості (остання зростає на 20,4% та 3,6% у

2019 р. та у 2020 р.) у 2020 р. підприємство має щорічне зменшення прибутку до оподаткування (на 3,3% та на 75,3% у 2019 р. та у 2020 р.) та чистого прибутку (на 3,1% та на 75,7% у 2019 р. та у 2020 р.).

Таблиця 2.3

Динаміка фінансово-економічних показників ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр., тис. грн.

Показники	За рік			2019/2018 р.		2020/2019 р.	
	2018	2019	2020	Абс. приріст, тис. грн	Темп росту, %	Абс. приріст, тис. грн	Темп росту, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	106906	138535	144816	31629	129,59	6281	104,53
Інші операційні доходи	4307	4583	5942	276	106,41	1359	129,65
Інші фінансові доходи	62	2	0	-60	3,23	-2	—
<i>Разом доходи</i>	111275	143120	150758	31845	128,62	7638	105,34
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	69242	83337	86309	14095	120,36	2972	103,57
Адміністративні витрати	3512	4472	4343	960	127,33	-129	97,12
Витрати на збут	29321	42948	52768	13627	146,48	9820	122,86
Інші операційні витрати	3591	4635	2891	1044	129,07	-1744	62,37
Фінансові витрати	244	2438	3024	2194	999,18	586	124,04
Втрати від участі в капіталі	89	173	161	84	194,38	-12	93,06
Інші витрати	0	13	0	13	100,00	—	—
<i>Разом витрати</i>	105999	138016	149496	32017	130,21	11480	108,32
Валовий прибуток	37664	55197	58507	17533	146,55	3310	106,00
Фінансовий результат від операційної діяльності	5547	7725	4447	2178	139,26	-3278	57,57
Фінансовий результат до оподаткування	5276	5104	1262	-172	96,74	-3842	24,73
<i>Чистий прибуток</i>	4248	4117	1002	-131	96,92	-3115	24,34

Операційний прибуток у 2020 р. також зменшується на 42,2% порівняно з 2019 р. Відзначимо, що значне падіння прибутку до оподаткування й чистого прибутку у 2020 р. пов'язано з, в т.ч. зі зростанням витрат на збут на 22,9% та фінансових витрат на 24,0% поряд з неістотними темпами збільшення як доходів,

так і витрат порівняно з 2019 р. Такий стан знижує рівень економічної безпеки підприємства у 2020 р.

Наступним кроком вважаємо за доцільне провести оцінку ділової активності ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка показників ділової активності ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» у 2018-2020 рр.

Коефіцієнт	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолют. приріст 2019 /2018	Абсолют. приріст 2020 /2019
1. Коефіцієнт оборотності оборотних активів, оборотів	3,04	3,92	5,08	0,88	1,17
1.1. Коефіцієнт оборотності запасів	10,66	12,05	9,98	1,39	-2,07
1.2. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	4,26	5,31	8,06	1,05	2,75
1.3. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5,43	5,90	9,29	0,47	3,39
2. Тривалість одного обороту оборотних засобів, дні	118,60	91,95	70,84	-26,64	-21,11
2.1 Тривалість одного обороту запасів	33,78	29,88	36,07	-3,90	6,19
2.2.Тривалість одного обороту дебіторської заборгованості	84,51	67,83	44,68	-16,67	-23,15
2.3.Тривалість одного обороту кредиторської заборгованості	66,33	61,00	38,76	-5,34	-22,23
3. Тривалість операційного циклу, дні	118,29	97,71	80,74	-20,58	-16,96
4. Тривалість фінансового циклу, дні	57,42	36,71	41,98	-22,39	5,27

Виходячи з представлених в табл. 2.4 даних, можна зробити висновок щодо щорічного покращення ділової активності аналізованого підприємства, що пояснюється щорічним зростання майже всіх аналізованих показників оборотності, та щорічним скороченням всіх аналізованих показників тривалості обороту. Зазначене позитивно характеризує ефективність використання на підприємстві ресурсів (збільшення оборотності оборотних активів на 29,0% та 29,8%), вказує на прискорення швидкості сплати контрагентами заборгованості

підприємству та зменшення продажу в кредит (збільшення оборотності дебіторської заборгованості на 24,6% та 51,8%), підвищення швидкості сплати за поточною заборгованістю підприємством (збільшення оборотності кредиторської заборгованості на 8,7% та 57,4%), що позитивно впливає на рівень економічної безпеки підприємства. Відповідно прискорення оборотності призвело до зменшення тривалості операційного циклу відповідно на 20,5 та 17 днів у 2019 р. та у 2020 р., та фінансового циклу на 22 дні у 2019 р. (з неістотним зростанням на 5 днів у 2020 р.), що заслуговує на позитивну оцінку.

В цілому, в результаті проведеного аналізу було встановлено, що у 2019–2020 рр. відбувається зростання виробничого потенціалу ТЗОВ «Сарненський хлібозавод», зростання розміру його власного капіталу, чистого доходу й загального розміру доходів, покращення ділової активності підприємства, що здійснює позитивний вплив на рівень економічної безпеки аналізованого підприємства. Поряд із цим у 2020 р. відбувається зменшення всіх аналізованих фінансових результатів діяльності за виключенням валового прибутку. Для більш детального дослідження ситуації в сфері економічної безпеки підприємства наступним кроком проаналізуємо її рівень на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів підприємства.

2.2 Аналіз економічної безпеки на основі оцінки ефективності використання корпоративних ресурсів ТЗОВ «Сарненський хлібозавод»

У другому пункті кваліфікаційної роботи аналіз економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» будемо проводити на основі ресурсно-функціонального підходу, відповідно до якого оцінка рівня економічної безпеки підприємства здійснюється на основі оцінки стану використання корпоративних ресурсів по спеціальних критеріях за основними функціональними складовими (фінансовою, кадровою, техніко-технологічною та ін.) [12].

Розпочнемо з аналізу рівня фінансової складової економічної безпеки у розрізі оцінки рентабельності, ліквідності й фінансової стійкості підприємства.

Результати розрахунку показників рентабельності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» наведено в табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка показників рентабельності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр., %

Коефіцієнт	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолют. приріст 2019/2018	Абсолют. приріст 2020/2019
Рентабельність активів підприємства	6,89	5,71	1,41	-1,18	-4,30
Рентабельність власного капіталу	13,52	11,53	2,54	-2,00	-8,99
Рентабельність реалізованої продукції (продажу)	35,23	39,84	40,40	4,61	0,56
Рентабельність операційної діяльності	4,99	5,40	2,95	0,41	-2,45
Рентабельність продукції	54,39	66,23	67,79	11,84	1,55

Проведена оцінка рентабельності підприємства виявила щорічне зменшення рентабельності активів (на 17,1% та на 75,4% у 2019 р. та у 2020 р.) та рентабельності власного капіталу (на 14,8% та на 78,0% у 2019 р. та у 2020 р.), що вказує на зменшення віддачі у вигляді чистого прибутку з кожної гривні майна та власних коштів, зумовлено, насамперед, щорічним зменшенням розміру чистого прибутку підприємства (на 3,1% та на 75,5%) та відображає зменшення ефективності управління майном та власними ресурсами підприємства.

Рентабельність продажу та рентабельність продукції навпаки мають тенденцію до щорічного зростання на 13,1% та на 21,7% відповідно у 2019 р. та на 1,4% та 2,3% відповідно у 2020 р., що вказує на збільшення віддачі у вигляді валового прибутку з кожної гривні чистого доходу й собівартості та пов'язано з тим, що у 2019–2020 рр. темпи зростання валового прибутку (146,6% та 106,0% відповідно) випереджали темпи зростання чистого доходу (129,6% та 104,5%) й собівартості (120,4% та 103,6%), що вказує на збільшення ефективності

управління основною операційною діяльністю. Зменшення у 2020 р. рентабельності операційної діяльності на 45,4% порівняно зі станом на кінець 2019 р. відображає зменшення віддачі у вигляді операційного прибутку з кожної гривні чистого доходу та інших операційних доходів, пов'язано, насамперед, зі зниженням прибутку від операційної діяльності на 42,4% поряд зі зростанням чистого доходу й інших операційних доходів, що вказує на зниження ефективності операційної діяльності підприємства.

В цілому за результатами аналізу рентабельності слід відзначити зменшення прибутковості операційної та загальної господарської діяльності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод», що чинить несприятливий вплив на рівень фінансової складової його економічної безпеки.

Далі проаналізуємо ліквідність балансу підприємства (табл. Е.1 додатку Е) та систему коефіцієнтів ліквідності (табл. 2.6).

За даними табл. Е.1 можна зробити висновок, що наведений баланс підприємства протягом 2018–2020 рр. не є цілком ліквідним, при цьому найгірша ситуація спостерігалася у 20218 р.:

2018 рік -	A1 < П1	2019 рік -	A1 < П1	2020 рік -	A1 < П1
	A2 > П2		A2 > П2		A2 > П2
	A3 < П3		A3 > П3		A3 > П3
	A4 > П4		A4 > П4		A4 > П4

Так, протягом всього періоду спостерігаємо не виконання на аналізованому підприємстві першої умови ліквідності, тобто у 2018–2020 рр. наявні гроші та їх еквіваленти є меншими за розмір термінових зобов'язань ТЗОВ «Сарненський хлібозавод», при цьому на кінець 2020 р. розмір платіжної нестачі зменшується на 2348 тис. грн. Це вказує на те, що якщо кредитори аналізованого підприємства водночас пред'являть йому вимогу погасити найбільш термінові борги, воно буде не в змозі розрахуватися в повному обсязі за рахунок грошових коштів, та у підсумку, буде вимушене залучати для цих цілей інші джерела, що негативно впливає на рівень фінансової складової його економічної безпеки.

Протягом всього періоду спостерігається виконання другої умови (при зменшенні платіжного надлишку на кінець 2020 р. на 6453 тис. грн.), що свідчить про достатність активів, що швидко реалізуються, для покриття короткострокової заборгованості. Виконання третьої умови ліквідності у 2019–2020 рр. вказує на достатність активів, які повільно реалізуються для покриття довгострокових пасивів (при збільшенні платіжного надлишку на кінець 2020 р. на 551 тис. грн.). Щодо стабільного не виконання четвертої умови (при збільшенні платіжної нестачі у 2020 р. на 3554 тис. грн), то цей факт свідчить про не виконання на аналізованому підприємстві мінімальної умови фінансової стійкості, за якої власний капітал перевищує необоротні активи, та відсутність в ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» власних оборотних коштів, що з погляду фінансової складової економічної безпеки слід оцінювати дуже негативно.

Доповнимо аналіз ліквідності балансу розрахунком системи коефіцієнтів ліквідності (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Динаміка показників ліквідності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод»
у 2018-2020 рр.**

Показник	Рекомендоване значення	Роки			Абсолютний приріст	
		2018	2019	2020	2018/2018	2020/2019
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Норма 0,2-0,3	0,049	0,081	0,055	0,03	-0,03
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Норма 0,7–0,8	1,01	0,91	0,64	-0,10	-0,26
Коефіцієнт покриття	Норма 2,0-2,5 Критичне значення =1	1,26	1,16	1,16	-0,10	0,00

Як бачимо з табл. 2.6, коефіцієнт абсолютної ліквідності підприємства протягом всього аналізованого періоду був значно нижчим норми, поряд із зменшенням на кінець 2020 р. на 31,8%, що вказує на те, що при нормі погашення 20–30% поточних боргів за рахунок грошових коштів аналізоване підприємство у 2019–2020 рр. може погасити лише 5,5–8,1% своїх поточних

боргів за рахунок найбільш ліквідних активів, що генерує ризик втрати підприємством платоспроможності та негативно відображається на рівні фінансової складової економічної безпеки.

Значення коефіцієнта швидкої ліквідності у 2020 р. також не відповідає нормі, відбувається його зменшення на 29,1%. Таким чином у 2020 р. розмір ліквідних активів та активів, що швидко реалізуються, в недостатньому розмірі покриває короткострокові зобов'язання ТЗОВ «Сарненський хлібозавод», що доводить неможливість повного розрахунку абсолютно і швидко ліквідними активами за поточними зобов'язаннями у разі виникнення критичних обставин.

Коефіцієнт покриття у 2018–2020 рр. також не відповідає нормі, хоча й перевищує за розміром критичне значення 1,0, тож оборотних активів достатньо для погашення поточних зобов'язань підприємства, проте зниження вказаного коефіцієнта у 2019–2020 рр. порівняно зі станом на кінець 2018 р. з погляду фінансової складової економічної безпеки слід оцінювати негативно.

В цілому слід констатувати погіршення ліквідності підприємства на кінець 2020 р., що чинить несприятливий вплив на рівень його економічної безпеки.

Далі проведемо аналіз фінансової стійкості, який дозволить виявити рівень фінансового ризику, пов'язаного з структурою джерел формування капіталу підприємства, а відтак й ступінь його фінансової стабільності у майбутньому.

Визначення типу фінансової стійкості підприємства проведено в табл. Ж.1 додатку Ж. Як бачимо з табл. Ж.1, у 2019–2020 рр. аналізоване підприємство має нестійкий тип фінансової стійкості замість нормальної фінансової ситуації у 2018 р., що вказує на погіршення фінансової ситуації. Отже у 2019–2020 рр. підприємство використовує всі види нормальних джерел для фінансування запасів і витрат. При цьому на кінець 2020 р. ситуація погіршується, на що вказує як зростання платіжної нестачі для формування запасів (показники E1 та E2), так і зменшення надлишку джерел фінансування на 1 грн запасів і витрат на 1,6 грн., що негативно характеризує рівень фінансової складової економічної безпеки аналізованого підприємства.

Наступним кроком проведемо оцінку відносних показників фінансової стійкості ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» (табл. 2.17).

Таблиця 2.7

**Динаміка відносних показників фінансової стійкості
ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр.**

Коефіцієнт	Розрахунок	Граничне значення	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолют. приріст 2020/2019
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$K_{авт} = BK / BB$	$\geq 0,5$	0,48	0,51	0,60	0,09
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$K_{кпк} = ПК / BB$	$\leq 0,5$	0,52	0,49	0,40	-0,09
Коефіцієнт фінансування	$K_f = BK / ПК$	> 1	0,92	1,05	1,51	0,47
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	$K_{кз} = Зкор / ПК$	–	0,78	0,83	0,70	-0,12
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{фз} = BB / BK$	< 2	2,09	1,96	1,66	-0,29
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{ф.ст} = (BK + З\delta) / BB$	–	0,59	0,60	0,72	0,12
Коефіцієнт покриття запасів	$K_{н.з.} = (OA - ПЗ) / З$	0,6–0,8	1,14	0,65	0,32	-0,34
Коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами	$K_{з.о.а.вок} = (BK - HA) / OA$	$\geq 0,1$	-0,01	-0,04	-0,22	-0,18

Як бачимо з табл. 2.7, у 2018 р. спостерігається невідповідність значень майже всіх розрахованих відносних коефіцієнтів рекомендованим (граничним) значенням, у 2019–2020 р. ситуація покращується, однак якщо у 2019 р. лише останній коефіцієнт не відповідає нормі, то у 2020 р. бачимо невідповідність двох останніх показників, тож фінансова стійкість ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» з точки зору структури капіталу є достатньою, підприємство є відносно незалежним від позикових джерел фінансування, що пов'язано з тим, що воно має достатній розмір власного капіталу. Однак спостерігається тенденція до її зниження на кінець 2020 р.

Так, власний капітал підприємства у 2019–2020 рр. перевищує наявні обсяги позикових коштів й займає 51–60% в структурі капіталу (проти 40–49% позикових коштів), що свідчить про достатню фінансову самостійність та незалежність підприємства відносно зовнішніх джерел фінансування. При цьому на кінець 2020 р. власні кошти збільшуються і в абсолютному розмірі, і за питомою вагою, тож коефіцієнт автономії та коефіцієнт фінансування на кінець 2020 р. збільшуються на 17,7% та 44,6%. Відповідно, на кінець 2020 р. спостерігаємо зменшення коефіцієнтів концентрації позикового капіталу та фінансової залежності відповідно на 18,6% та 15,13%, що вказує на зменшення ступеню участі позичкового капіталу у формуванні активів підприємства й, відповідно, ступеню залежності підприємства від зовнішніх кредиторів.

Значення коефіцієнту короткострокової заборгованості вказує на те, що в структурі позикових коштів протягом аналізованого періоду 70–83% займають поточні борги, які зменшуються на кінець 2020 р. на 15,1%. Зазначення коефіцієнту фінансової стійкості у 2018–2020 рр. вказує на те, фінансування господарської діяльності підприємства на 59–72% відбувається за рахунок власних коштів і довгострокових позикових джерел, що є цілком прийнятним для структури капіталу підприємства.

Зменшення у 2020 р. розміру коефіцієнта покриття запасів на 51,4% та його невідповідність нормі вказують на нестачу робочого капіталу для фінансування запасів, а від'ємне значення коефіцієнту забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами у 2018–2020 р. свідчить про відсутність у підприємства власного оборотного капіталу та зростання його нестачі, на що вказує зростання у 2020 р. від'ємного розміру останнього коефіцієнту на 453,1%.

В цілому слід констатувати, що за результатами оцінки рентабельності, ліквідності та фінансової стійкості підприємство має середній рівень фінансової складової економічної безпеки при певному його покращенні у 2019–2020 рр. порівняно з 2018 р.

Наступним кроком перейдемо до аналізу техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» (табл. 2.8).

Динаміка показників техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр.

Коефіцієнт	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Абсолют. приріст 2019/2018	Абсолют. приріст 2020/2019
Коефіцієнт реальної вартості майна	0,19	0,43	0,63	0,23	0,20
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,60	0,44	0,42	-0,16	-0,02
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,40	0,56	0,58	0,16	0,02
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,15	0,66	0,37	0,51	-0,29
Термін оновлення основних засобів, років	7,02	0,66	1,96	-6,36	1,30
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,20	0,21	0,14	0,02	-0,08
Фондовіддача, грн / грн	7,62	6,14	3,89	-1,48	-2,25
Фондомісткість, грн / грн	0,13	0,16	0,26	0,03	0,09
Частка продукції підприємства, що має встановлений сертифікат якості, %	76,0	89,0	92,0	13,0	3,0
Частка витрат на покращення якості в сумі загальновиробничих витрат	0,15	0,17	0,19	0,02	0,02
Коефіцієнт бездефектної роботи*	0,89	0,93	0,95	0,04	0,02
Рентабельність (збитковість) основних засобів, %	31,19	13,15	2,33	-18,04	-10,82

* обсяг продукції, зданої з першого подання до загального обсягу зданої продукції

Як бачимо з табл. 2.8, на аналізованому підприємстві відбувається щорічне розширення виробничого потенціалу, на що вказує зростання коефіцієнта реальної вартості майна, який відображає питома вага основних засобів в активах підприємства, на 120,3% та на 47,1% відповідно у 2019 р. та у 2020 р. Основні засоби підприємства у 2019–2020 р. спрацьовані менше ніж на 50%, при цьому відбувається щорічне зменшення зносу, на що вказує зменшення коефіцієнта зносу на 26,0% та на 4,9% та збільшення коефіцієнту придатності на 38,5% та на 3,9% відповідно у 2019 р. та у 2020 р. Коефіцієнт оновлення основних засобів у 2019–2020 рр. перевищує коефіцієнт вибуття, що також

свідчить про нарощення виробничого потенціалу підприємства поряд із суттєвим зниженням терміну оновлення, який у 2020 р. складає майже 2 роки проти 7 років у 2018 р., що слід оцінювати позитивно.

Однак, негативно характеризує рівень техніко-технологічної складової економічної безпеки підприємства щорічне зменшення фондівдачі на 19,5% та на 36,7% та збільшення фондомісткості на 23,7% та на 58,2% відповідно у 2019 р. та у 2020 р.; як бачимо у 2020 р. віддача у вигляді виробленої продукції з кожної гривні основних засобів складає 3,9 грн проти 7,6 грн у 2018 р. Відповідно, відбувається щорічне зниження рентабельності основних засобів – на 57,8% та на 82,3% відповідно 2019 р. та у 2020 р., при цьому на кінець періоду кожна гривня основних засобів генерує 2 коп. чистого прибутку проти 31 коп. у 2018 р. через щорічне зниження розміру чистого прибутку.

Позитивно слід оцінювати той факт, що на ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» розроблена та впроваджена в дію система управління якістю у відповідності з вимогами ISO 9001. Система управління якістю сертифікована в Системі сертифікації «ПРИРОСТ» та в Системі сертифікації Укр СЕПРО. Частка витрат на покращення якості має тенденцію до щорічного зростання поряд із зростанням частки сертифікованої продукції, яка на кінець 2020 р. перевищує 90%. Відповідно, коефіцієнт бездефектної роботи у 2019–2020 рр. перевищує 90%, також слід відзначити його щорічне зростання на 4,5% та на 2,2% у 2019 р. та у 2020 р., що, зокрема, пов'язано з оновленням основних засобів та нарощенням виробничого потенціалу підприємства.

Таким чином можна робити висновок щодо прийняттого рівня техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2019–2020 рр.

Наступник кроком перейдемо до проведення аналізу інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» (табл. 2.9).

Динаміка показників інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр.

Показник	За рік			Абсолют. приріст	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Середньооблікова чисельність персоналу, осіб	234	265	286	31	21
Коефіцієнт обороту з приймання	0,08	0,17	0,12	0,09	-0,05
Коефіцієнт обороту з вибуття	0,03	0,05	0,04	0,02	-0,01
Коефіцієнт плинності кадрів	0,02	0,04	0,03	0,02	-0,01
Коефіцієнт постійності кадрів	0,85	0,66	0,77	-0,19	0,11
Укомплектованість підприємства кадрами, %	92,00	95,00	98,00	3,00	3,00
Коефіцієнт трудової дисципліни	0,92	0,96	0,99	0,04	0,03
Продуктивність праці, тис. грн / особу	456,54	520,68	505,34	64,14	-15,35
Рентабельність персоналу, %	18,15	15,54	3,50	-2,62	-12,03
Коефіцієнт випередження	0,8	1,15	0,95	0,35	-0,20
Коефіцієнт втрат робочого часу	0,009	0,003	0,006	-0,006	0,003
Фондоозброєність, тис. грн на особу	58,21	118,17	150,36	59,96	32,20

Як бачимо з табл. 2.9, у 2019–2020 рр. на аналізованому підприємстві спостерігається щорічне збільшення середньооблікової чисельності персоналу – на 31 особу та на 21 особу, що поряд із зростанням вартості основних засобів та збільшенням чистого доходу вказує на нарощення обсягів господарської діяльності. Внаслідок такого стану справ коефіцієнт обороту з приймання протягом аналізованого періоду стабільно перевищує значення коефіцієнту обороту з вибуття. Основна кількість працівників протягом аналізованого періоду була звільнена з причин, не пов'язаних з виробництвом, однак плинність кадрів не перевищує 4% та має тенденцію до скорочення на кінець 2020 р., про що свідчить зменшення коефіцієнту плинності на 16,6%. Не значний рівень плинності та вибуття призвів до того, що постійність кадрів протягом аналізованого періоду складає 66–85% з тенденцією до зростання на 16,5% у 2020 р., а укомплектованість персоналом лише 92–98% від реальної потреби з тенденцією до щорічного зростання. Також на позитивну оцінку заслуговує щорічне зростання коефіцієнту трудової дисципліни (в т.ч. внаслідок

скорочення плинності) – на 4,3% та на 3,1% у 2019 р. та у 2020 р., що вказує на зменшення кількості неявок на роботу без поважних причин (на кінець 2020 р. вказаний коефіцієнт майже набуває значення 100%). Поряд із цим коефіцієнт втрат робочого часу, який визначається як відношення простоїв з будь-яких причин до загальної кількості робочого часу, протягом аналізованого періоду не перевищує 1%, хоча й збільшується у 2020 р. у 2 рази. Щорічне збільшення фондооброєності на 103,0% та 27,2% у 2019 р. та у 2020 р. свідчить про покращення виробничих можливостей персоналу підприємства. Все зазначене має позитивний вплив на рівень інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод».

Однак, на кінець 2020 р. відбувається зменшення продуктивності праці на 2,9% (після зростання на 14,0% у 2019 р.) внаслідок того, що темп зростання середньооблікової чисельності (107,9%) перевищує темп зростання вартості виробленої продукції (104,7%), що заслуговує на негативну оцінку. Поряд із цим відбувається щорічне зменшення рентабельності персоналу, тобто постійно зменшується чистий прибуток на одного працюючого – з 0,18 грн у 2018 р. до 0,03 грн. у 2020 р., що негативно характеризує рівень інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод». Негативно слід оцінити той факт, що у 2018 р. та у 2020 р. коефіцієнт випередження, який показує динаміку змін чистого доходу відносно змін фонду заробітної плати має значення менше 1, що вказує випереджаючі темпи зростання витрат на оплату праці відносно темпів зростання чистого доходу.

В цілому слід констатувати прийнятний рівень інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018–2020 рр.

Далі проведемо оцінку інноваційної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» (табл. 2.10). Як бачимо з табл. 2.10, протягом аналізованого періоду частка впроваджених інноваційних видів продукції не перевищує 4%, хоча й слід позитивно відзначити її щорічне зростання на 133,3% та на 14,3% у 2019 р. та у 2020 р. відповідно, що пов'язано тим, що

аналізоване підприємство запроваджує у виробництво власну нову продукцію (кондитерські вироби), аналоги якої завозили з-за кордону. Як бачимо, вказаний процес є дуже повільним, оскільки ресурси ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» щодо постійного оновлення своєї продукції є обмеженими.

Таблиця 2.10

**Динаміка показників інноваційної складової економічної безпеки
ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» у 2018-2020 рр.**

Показник	За рік			Абсолют. приріст	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Частка впровадження нових інноваційних видів продукції, %	1,2	2,8	3,2	1,6	0,4
Коефіцієнт забезпеченості інноваційним устаткуванням*	0,09	0,45	0,22	0,36	-0,23
Коефіцієнт інноваційного зростання**	0,02	0,09	0,08	0,07	-0,01
Частка інноваційних підходів, що використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі, %	0,05	0,10	0,12	0,05	0,02

* Вартість виробничого устаткування, пов'язаного з технологічними інноваціями / Вартість устаткування виробничого призначення

** Витрати підприємства на інноваційну діяльність / загальний обсяг витрат підприємства

Коефіцієнт забезпеченості інноваційним устаткуванням збільшився у 2019 р. на 400% з подальшим зменшенням на 51,1%. Зазначене пов'язано з тим, що у 2019–2020 рр. підприємство оновлювало власну виробничу базу за рахунок впровадження технологічних інновацій – купівлі тунельних печей з конвективним радіаційним теплообігрівом пекарської камери (три типи) та хлібопекарських печей з двоярусною пекарською камерою, які забезпечують суттєве зниження витрат палива та технологічної пари.

Частка витрат на інноваційне зростання не перевищує 10%, хоча й зростає у 2019–2020 рр. порівняно з 2018 р. аналогічно зі щорічним зростанням частки інноваційних підходів, що використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі (яка у 2020 р. досягає 12%), що пов'язано з тим фактом, що у 2019–2020 рр. аналізоване підприємство

запроваджувало нові методи виробництва, нові методи продажів і презентації товарів, їх представлення та просування на ринки збуту.

В цілому слід відзначити, що протягом аналізованого періоду ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» мало низький рівень інноваційної складової економічної безпеки через відсутність ефективної мотивації до запровадження інновацій та фінансові обмеження.

Наступним кроком оцінимо рівень екологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

**Оцінка рівня екологічної складової економічної безпеки
ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр.**

Напрямок оцінки	Характеристика
Оцінка за видами та кількістю очікуваних відходів	Відходами хлібопекарського виробництва є пил і крихта, які в основному реалізуються на корми тваринам. Виробничі відходи: паперові та картонні коробки, металеві та скляні бляшанки, дерев'яні ящики та ін. вивозяться на територію міського полігону виробничих відходів чи передаються спеціалізованому підприємству
Оцінка за видами та кількістю очікуваного забруднення води	На підприємстві встановлені локальні очисні спорудження. Забір води з поверхневих та підземних водних джерел і скидання стічних вод у водні об'єкти під час діяльності не проводиться. Однак, на підприємстві витрачається значна кількість води, що скидається в каналізацію
Оцінка за видами та кількістю очікуваного забруднення повітря	Для уловлювання дрібнодисперсного борошняного, цукрового і іншого пилу застосовуються рукавні матер'яні фільтри. Запилене повітря просмоктується через тканину рукавів, звільняючись при цьому від механічних домішок, що містяться в йому. Не уловлений фільтрами борошняний пил виділяється в приміщення, відквіля виділяється в атмосферу. Повітря, що викидається в атмосферу містить пилу не більше, ніж встановлено санітарними нормами.

Таким чином можна зробити висновок, що питання охорони навколишнього середовища, раціонального природокористування й екологічної безпеки на ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» в основному вирішені. Тож підприємство має достатній рівень екологічної складової економічної безпеки.

Щодо рівня інформаційної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» протягом аналізованого періоду, то відзначимо наступне: підприємство використовує локальну комп'ютерну мережу та мережу Інтернет; підприємство має в штаті фахівців у сфері інформаційно-

комунікаційних технологій (ІКТ), однак не проводило будь-які навчання з метою розвитку у своїх співробітників навичок у сфері ІКТ; не здійснювався набір фахівців у сфері ІКТ; технічне обслуговування інфраструктури ІКТ, підтримка та розвиток офісного програмного забезпечення, підтримка та розробка веб-рішень, безпека і захист даних забезпечуються власним персоналом; підприємством активно використовується мережа Інтернет для забезпечення господарської діяльності; підприємство не має власного веб-сайту; підприємство не використовує соціальні медіа у власній діяльності; підприємство не купувало послуги хмарних обчислень та не проводило аналіз «великих даних»; підприємство не провадить електронну торгівлю через мережу Інтернет.

Таким чином слід констатувати достатній рівень інформаційної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод».

В цілому за результатами проведеного аналізу встановлено середній рівень фінансової складової економічної безпеки у 2019–2020 р. (покращення ситуацією порівняно зі станом у 2018 р.), низький рівень інноваційної складової економічної безпеки та прийнятний (достатній) рівень техніко-технологічної, інтелектуально-кадрової, екологічної та інформаційної складових економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод».

2.3 Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод»

Для проведення інтегральної оцінки рівня економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» використаємо інтегральну методіку В.Ю. Халиної, яка була описана в першому розділі кваліфікаційної роботи. Автор пропонує проводити інтегральне оцінювання економічної безпеки у розрізі фінансової, техніко-технологічної, інтелектуально-кадрової та екологічної складових. Система показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства

наведена в табл. В.1 додатку В, при цьому для зведення показників до порівняльного вигляду при розрахунку індикаторів рівнів окремих складових економічної безпеки підприємства будуть розраховані їх темпи змін [47].

Темпи змін показників оцінки фінансової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Динаміка темпів змін показників оцінки фінансової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр.

Показник	За рік			Абсолют. приріст	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Коефіцієнт автономії	0,87	1,07	1,18	0,20	0,11
Коефіцієнт фінансування	1,33	0,88	0,69	-0,45	-0,19
Коефіцієнт покриття	0,37	0,92	1,00	0,55	0,08
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	0,63	1,25	1,52	0,61	0,27
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	0,49	0,97	1,62	0,48	0,65
Рентабельність діяльності	0,99	1,22	1,02	0,23	-0,19

Тепер розрахуємо рівень фінансової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» за формулою (1.1):

$$K_{\text{фін}2018} = (0,87 * 0,37 * 0,63 * 0,49 * 0,99) / 1,33 = 0,07$$

$$K_{\text{фін}2019} = (1,07 * 0,92 * 1,25 * 0,97 * 1,22) / 0,88 = 1,65$$

$$K_{\text{фін}2020} = (1,18 * 1,00 * 1,52 * 1,62 * 1,02) / 0,69 = 4,30$$

Як бачимо з проведених розрахунків, у 2018 р. значення узагальнюючого показника фінансової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» було меншим за 1, тож рівень вказаної складової економічної безпеки слід вважати низьким. У 2019–2020 рр. значення показника є більшим за 1, тож рівень фінансової складової економічної безпеки аналізованого підприємства у 2019–2020 рр. можна вважати задовільним, що вповідає раніше проведеним розрахункам. При цьому відбувається покращення ситуації на кінець 2020 р., на що вказує зростання інтегрального показника у 2,6 рази (у 2019 р. порівняно з 2018 р. відбулося його зростання у 22,4 рази) внаслідок

покращення ситуації з фінансовою стійкістю за структурою капіталу, ліквідністю й діловою активністю.

Темпи змін показників оцінки техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» наведено в табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Динаміка темпів змін показників оцінки техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр.

Показник	За рік			Абсолют. приріст	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Коефіцієнт виробничої потужності	0,89	1,03	1,18	0,14	0,15
Коефіцієнт зносу	1,09	0,74	0,95	-0,35	0,21
Фондовіддача	1,40	0,81	0,63	-0,59	-0,17
Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	0,95	1,05	1,03	0,11	-0,02

Тепер розрахуємо рівень техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» за формулою (1.2):

$$K_{тт2018} = (0,89 * 1,40 * 0,95) / 1,09 = 1,09$$

$$K_{тт2019} = (1,03 * 0,81 * 1,05) / 0,74 = 1,18$$

$$K_{тт2020} = (1,18 * 0,63 * 1,03) / 0,95 = 0,81$$

Як бачимо з проведених розрахунків, у 2018–2019 рр. значення узагальнюючого показника техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» було більшим за 1, тож рівень вказаної складової економічної безпеки слід вважати задовільним. У 2020 рр. значення показника є меншим за 1, тож рівень техніко-технологічної складової економічної безпеки аналізованого підприємства у 2020 рр. є незадовільним. Також бачимо, що найкраща ситуація спостерігалася у 2019 р., на що вказує найвище значення інтегрального показника та його зростання на 9,0% порівняно з 2018 р., у 2020 р. відбувається його зниження на 31,9%,

насамперед, за рахунок суттєвого падіння фондівддачі, про що ми вже згадували в п. 2.2 кваліфікаційної роботи.

Темпи змін показників оцінки інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» наведено в табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Динаміка темпів змін показників оцінки інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» у 2018-2020 рр.

Показник	За рік			Абсолют. приріст	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Коефіцієнт плинності кадрів	0,57	1,77	0,83	1,20	-0,93
Продуктивність праці	1,23	1,14	0,97	-0,09	-0,17
Фондоозброєність праці	0,86	2,03	1,27	1,17	-0,76
Коефіцієнт раціоналізаторської активності	0,90	1,24	1,32	0,33	0,09
Коефіцієнт співвідношення висококваліфікованих та кваліфікованих працівників	1,04	1,09	1,12	0,05	0,03

Тепер розрахуємо рівень інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» за формулою (1.3):

$$K_{i2018} = (1,23 * 0,86 * 0,90 * 1,04) / 0,57 = 1,74$$

$$K_{i2019} = (1,14 * 2,03 * 1,24 * 1,09) / 1,77 = 1,77$$

$$K_{i2020} = (0,97 * 1,27 * 1,32 * 1,12) / 0,83 = 2,19$$

Як бачимо з проведених розрахунків, у 2018–2020 рр. значення узагальнюючого показника інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» було більшим за 1, тож рівень вказаної складової економічної безпеки слід вважати задовільним з тенденцією до щорічного зростання, на що вказує збільшення інтегрального показника на 1,7% та на 24,2% у 2019 р. та 2020 р. Найбільшого значення інтегральний показник оцінки інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» набуває у 2020 р., що пов'язано зі зменшенням плинності та зростанням фондоозброєності праці, про що вже було

казано в попередньому пункті кваліфікаційної роботи, а також за рахунок збільшення кількості раціональних пропозицій на аналізованому підприємстві, що можна пов'язати зі зростанням кількості висококваліфікованих працівників у загальній їх кількості.

Темпи змін показника оцінки екологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» наведено в табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Динаміка темпів змін показника оцінки екологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр.

Показник	За рік			Абсолют. приріст	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Коефіцієнт перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу	0,85	0,88	0,76	0,03	-0,12

Тепер розрахуємо рівень екологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» за формулою (1.4):

$$\text{Кек}_{2018} = 1 / 0,85 = 1,18$$

$$\text{Кек}_{2019} = 1 / 0,88 = 1,14$$

$$\text{Кек}_{2020} = 1 / 0,76 = 1,32$$

Як бачимо з проведених розрахунків, у 2018–2020 рр. значення узагальнюючого показника екологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» було більшим за 1, тож рівень вказаної складової економічної безпеки слід вважати задовільним, що пов'язано з тим фактом, що рівень реальних викидів аналізованим підприємством шкідливих речовин в атмосферу не перевищує нормативних рівнів. Крім того бачимо, що рівень екологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» має тенденцію до зростання на кінець 2020 р., на що вказує збільшення інтегрального показника на 15,8% у 2020 р.

Останнім кроком для наочності зведемо всі інтегральні показники окремих функціональних складових економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський

хлібозавод» у єдину табл. 2.16 та розрахуємо узагальнюючий показник рівня економічної безпеки аналізованого підприємства за формулою (1.5).

Таблиця 2.16

Динаміка інтегральних показників за окремими функціональними складовими та інтегрального показника економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018-2020 рр.

Показник	За рік			Абсолют. приріст	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
Інтегральний показник фінансової складової	0,07	1,65	4,30	1,58	2,65
Інтегральний показник техніко-технологічної складової	1,09	1,18	0,81	0,09	-0,37
Інтегральний показник інтелектуально-кадрової складової	1,74	1,77	2,19	0,03	0,42
Інтегральний показник екологічної складової	1,18	1,14	1,32	-0,04	0,18
Узагальнюючий показник рівня економічної безпеки	0,16	3,93	10,07	3,77	6,14

$$R_{\text{ІНТ}}_{2018} = 0,07 * 1,09 * 1,74 * 1,18 = 0,16$$

$$R_{\text{ІНТ}}_{2019} = 1,65 * 1,18 * 1,77 * 1,14 = 3,93$$

$$R_{\text{ІНТ}}_{2020} = 4,3 * 0,81 * 2,19 * 1,32 = 10,07$$

Як бачимо з проведених розрахунків, у 2019–2020 рр. значення узагальнюючого показника рівня економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» було більшим за 1, тож рівень економічної безпеки слід вважати задовільним з тенденцією до щорічного зростання, на що вказує збільшення значення узагальнюючого показника у 25 разів та у 2,6 рази у 2019 р. та у 2020 р. Зазначене відбувається за рахунок щорічного зміцнення фінансової, інтелектуально-кадрової та екологічної складових економічної безпеки аналізованого підприємства, на що вказує зростання відповідних інтегральних показників.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДІВ ДІАГНОСТИКИ Й ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Для проведення діагностики рівня економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» першим кроком сплануємо його баланс та звіт про фінансові результати на 2021 р. (додатки К, Л).

На основі проведеного планування встановлено, що у 2021 р. підприємство може очікувати збільшення чистого доходу й валового прибутку на 4,3%, прибутку від операційної діяльності на 33,2%, прибутку до оподаткування на 70,4% та чистого прибутку на 76,0%, що чинитиме позитивний вплив на рівень економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод».

Наступним кроком проведемо інтегральну оцінку рівня економічної безпеки аналізованого підприємства у 2019–2021 рр. (фактичний та плановий рівень) на основі запропонованої до використання вітчизняними підприємствами методики експрес-діагностики рівня економічної безпеки підприємства на основі функції бажаності Е. Харрінгтона. Доцільність застосування вказаної методики пояснюється тим фактом, що більшість методик інтегральної оцінки рівня економічної безпеки є досить складними й потребують значного обсягу внутрішньої інформації, що унеможлиблює розрахунок на основі даних публічної фінансової звітності підприємства. Поряд із цим, запропонована методика є досить легкою для використання, охоплює основні складові, які впливають на рівень економічної безпеки в ході здійснення експрес-діагностики (адже фінансова складова є провідною з-поміж інших складових економічної безпеки) й передбачає розрахунок значення інтегрального показника на основі даних фінансової звітності, що є у відкритому доступу.

Перелік коефіцієнтів оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, запропонованих для включення у розрахунок інтегрального

показника її рівня з обґрунтуванням доцільності включення у розрахунки обраних показників наведено в додатку М.

В основу розрахунку інтегрального показника на основі оцінювання вищенаведених показників вважаємо за доцільне покласти узагальнену функцію бажаності Е. Харрінгтона, яка є універсальним та зручним способом побудови узагальненого показника. В основі побудови функції лежить ідея перетворення натуральних значень показників у безрозмірний вигляд з вирахуванням часткових функцій за шкалою Харрінгтона та розрахунком інтегрального показника оцінювання економічної безпеки підприємства D [11, с. 69]:

$$D = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n d_i}, \quad (3.1)$$

$$d_i = \exp(-\exp(-y_i)), \quad (3.2)$$

де n – кількість показників, що використовуються для оцінювання;

d_i – частинна функція, яка визначається відповідно до шкали Харрінгтона;

y_i – показник фінансової безпеки в безрозмірному вигляді.

Таким чином, для оцінювання економічної безпеки підприємства на основі функції бажаності Харрінгтона необхідно систему виділених для аналізу показників перевести до безрозмірного вигляду, після чого обчислити величини частинних функцій за формулою (3.2).

Формули для переведення коефіцієнтів у безрозмірний вигляд:

$$y_i \uparrow(\max) = \frac{k_i}{k_{kpm}}, \quad (3.3)$$

$$y_i \downarrow(\min) = \frac{(1-k_i)}{k_{kpm}}, \quad (3.4)$$

де k_i – розрахункове значення показника;

k_{kpm} – критичне значення показника;

max/min – критерій максимізації (мінімізації) отриманого показника.

Для інтерпретації отриманої характеристики рівня економічної безпеки слід скористатися шкалою бажаності Харрінгтона (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Шкала бажаності Харрінгтона для оцінки рівня економічної безпеки підприємства

Значення функції	Оцінки по шкалі бажаності
1,00 – 0,81	Дуже добрий (ідеальний) рівень економічної безпеки
0,80 – 0,64	Добрий рівень економічної безпеки
0,63 – 0,38	Задовільний рівень економічної безпеки
0,37 – 0,21	Поганий рівень економічної безпеки
0,20 – 0,00	Дуже поганий (критичний) рівень економічної безпеки

Перевіримо на практиці запропоновану методичку експрес-діагностики рівня економічної безпеки на прикладі ТЗОВ «Сарненський хлібозавод». На першому етапі у відповідності з обраною методикою було розраховано 14 показників, які з різних боків характеризують стан економічної безпеки підприємства (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Показники оцінювання рівня економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2019–2021 рр.

Назва показника	Вхідні дані			Критерій оптимізації	
	2019 р. (факт)	2020 р. (факт)	2021 р. (план)		
Кпр	0,56	0,58	0,58	0,5	max
Фв	6,14	3,89	3,22	3	max
Коб	3,92	5,08	5,80	5	max
Кдзкз	2,21	1,52	1,93	1,00	max
Кзл	1,16	1,16	0,97	1,00	max
Кал	0,08	0,05	0,06	0,25	max
Кавт	0,51	0,60	0,52	0,5	max
Кфс	0,60	0,72	0,62	1,00	max
Кмвк	-0,04	-0,12	-0,21	0,5	max
Кра	0,06	0,01	0,05	0,1	max
Крвк	0,12	0,03	0,03	0,1	max
Крд	0,03	0,007	0,009	0,1	max

Наступним кроком приведемо систему обчислених коефіцієнтів до безрозмірного вигляду. Для цього кожний показник порівнюємо зі значенням встановленого критерію оптимізації (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Безрозмірні значення показників економічної безпеки
ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2019–2021 рр.**

Показник	2019 р. (факт)	2020 р. (факт)	2021 р. (план)
Кпр	1,12	1,16	1,16
Фв	2,05	1,30	1,07
Коб	0,78	1,02	1,16
Кдзкз	2,21	1,52	1,93
Кзл	1,16	1,16	0,97
Кал	0,32	0,20	0,24
Кавт	1,02	1,20	1,05
Кфс	0,60	0,72	0,62
Кмвк	-0,08	-0,24	-0,42
Кра	0,60	0,10	0,51
Крвк	1,20	0,30	0,31
Крд	0,30	0,07	0,09

На останньому етапі слід розрахувати частинні функції бажаності і обчислити інтегральний рівень економічної безпеки підприємства на основі визначення значення функції Харрінгтона для кожного з років (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Частинна функція $d_i = \exp(-\exp(-y_i))$

Показник	2019 р. (факт)	2020 р. (факт)	2021 р. (план)
Кпр	0,72160	0,73089	0,73090
Фв	0,87883	0,76076	0,71006
Коб	0,63345	0,69625	0,73072
Кдзкз	0,89610	0,80355	0,86549
Кзл	0,73089	0,73089	0,68825
Кал	0,48377	0,44099	0,45501
Кавт	0,69726	0,73993	0,70706
Кфс	0,57764	0,61462	0,58684
Квоз	0,33848	0,28048	0,22590
Кмвк	0,57764	0,40461	0,60152
Кра	0,73993	0,47672	0,51751
Крвк	0,47672	0,39361	0,41073
Крд	0,72160	0,73089	0,73090
Кб	0,87883	0,76076	0,71006
Функція Харрінгтона	0,62	0,56	0,57

За результатами експрес-діагностики економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» з використанням функції бажаності Харрінгтона у відповідності до шкали бажаності Харрінгтона аналізоване підприємство протягом 2019–2020 рр. має задовільний рівень фінансової безпеки з погіршенням на 9,7% на кінець 2020 р., що відповідає розрахункам, проведеним традиційними методами у 2 розділі. У плановому періоді рівень фінансової безпеки залишається на задовільному рівні з неістотним покращенням на 1,8%, що відповідає результатам планування. В цілому ситуація сигналізує про необхідність вжиття термінових заходів для підвищення рівня економічної безпеки підприємства.

Відтак, наступним кроком розглянемо рекомендації по збільшенню рівня економічної безпеки аналізованого підприємства.

Враховуючи специфіку діяльності хлібозаводу вважаємо, що особливу увагу на аналізованому підприємстві слід приділяти фінансовій та техніко-технологічній функціональним складовим економічної безпеки.

В межах зміцнення техніко-технологічної складової доцільно, перш за все, замінити застаріле обладнання на сучасне й механізувати виробничі процеси – від подачі борошна до випічки. Так, посилення контролю за дотриманням технології, зниження собівартості і роздрібною ціни хлібобулочних виробів підприємства можна за рахунок наступних заходів:

1. Вдосконалення виробництва і підтримання належного санітарного стану за рахунок:

– заміни трьох з п'яти енергетичних працюючих печей на більш сучасні газові (які є більш економічно вигідними ніж енергетичні) на суму 480952 грн., що дозволить отримати суттєву економію електроенергії, за рахунок того, що відпрацьовані гази цих печей йдуть на підігрів води, яка використовується на виробництві;

– запровадження системи охолодження заквасок та транспортування на виробництво на суму 286 600 грн. для підтримання потрібних параметрів тіста

в літній період, що дозволить нівелювати фактор сезонності у виробництві й розширити асортимент специфічних виробів (більш корисних хлібобулочних виробів так званої групи «здоров'я»);

– запустити електронну формувальну машину вартістю 373 тис. грн в кондитерському цеху, що дозволяє виробляти великий асортимент печива, в тому числі з наповнювачами, на які наявний стійкий попит, до того ж це продукція, що має досить тривалий період зберігання.

– для урізноманітнення асортименту продукції та задоволення попиту споживачів змонтувати нову лінію для виготовлення виробів із листового тіста вартістю 760 тис. грн, що дозволить аналізованому підприємству порадувати споживачів новим асортиментом солодошів, які користуються чималим попитом.

2. Економії паливноенергетичних ресурсів на основі енергозберігаючих технологій:

– з метою енергозбереження заміна повітряних компресорів на екологічно кращі (роторні) для забезпечення потрібної температури у складах, зокрема, складі для зберігання готової продукції на суму 345 тис. грн, що дозволить заощаджувати до 100 тис. кіловат/годин електроенергії за рік.

– для раціонального споживання енергоресурсів замінити паливник на паровому котлі марки ДЕ6,5/14, що дозволить заощаджувати влітку щодоби 310 кубічних метрів газу та 250 кіловат/годин електроенергії. На це удосконалення потрібно буде витратити 230 тис. грн.

– прокласти окрему повітряну лінію вартістю 650 тис. грн, що дозволить зекономити електроенергію та ліквідувати перебої у її подачі, до того ж, встановлення в межах вказаного заходу електронних дозаторів сировини з комп'ютерним оснащенням на повітряній лінії дозволить підвищити якість продукції аналізованого підприємства.

3. Створення внутрішньої дегустаційної комісії з провідних фахівців підприємства для поліпшення якості продукції підприємства, на засіданнях якої

буде проводитися аналіз хлібобулочних та кондитерських виробів, нових видів продукції, надаватися фахові рекомендації для усунення виявлених недоліків.

Таким чином, загальна сума коштів, яку запропоновано виділити на зміцнення техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» складає $480952 + 286600 + 373000 + 760\,000 + 345000 + 230000 + 650000 = 3\,125\,552$ грн. При цьому відзначимо, що при здійсненні планування на 2021 р., передбачено зростання залишкової вартості основних засобів підприємства на 7790 тис. грн., тож запропоновані заходи з удосконалення повністю можуть бути профінансовані в межах планового зростання основних засобів аналізованого підприємства. При цьому, враховуючи той факт, що в структурі собівартості хлібопекарської продукції борошно займає від 35-50%, решта – витрати на енергоносії, паливо, заробітну платню [40], запропоновані заходи дозволять отримати зменшення собівартості продукції ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» щонайменше на 3% та зростання чистого доходу за рахунок урізноманітнення асортименту й зростання якості продукції мінімум на 3%.

Оцінка економічної ефективності від реалізації наведених пропозицій наведена в табл. 3.5.

Таблиця 3.5

Економічна ефективність реалізації в діяльності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» заходів зміцнення техніко-технологічної складової економічної безпеки у 2021 р.

Стаття	2021 р. (до проекту)	2021 р. (з урахуванням пропозицій)	Абсол. приріст	Темп зростання, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	151097	155629	4532	103,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	90053	87351	-2702	97,0
Валовий прибуток (збиток)	61044	68278	7234	111,9
Чистий прибуток (збиток)	1764	6814	5050	386,3
Інтегральний рівень економічної безпеки	0,56	0,63	0,07	112,5

Як бачимо з табл. 3.5, внаслідок реалізації запропонованих заходів підприємство може збільшити розмір чистого прибутку на 6814 тис грн (що повністю окупає раніше визначену суму витрати на зміцнення техніко-технологічної складової й чинить позитивний вплив на рівень фінансової складової економічної безпеки підприємства за рахунок збільшення рентабельності), при цьому інтегральний показник економічної безпеки зростає на 12,5% (майже досягає значення, за яким рівень економічної безпеки класифікується як добрий).

Для зміцнення кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» доцільно посилити мотиваційні стимули персоналу. Наприклад, запровадити Фонд голови правління для преміювання кращих працівників й допомоги тим, хто її потребує.

Також, враховуючі відсутність на аналізованому підприємстві служби економічної безпеки, вважаємо за доцільне запропонувати створити на ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» проектну групу основним призначенням якої буде реалізація заходів, спрямованих на підтримання та зміцнення рівня економічної безпеки, до складу якої доцільно включити таких штатних працівників підприємства: заступник директора з економічних питань (керівник групи); провідний фахівець відділу збуту і постачання; технолог; фахівець з виробничих питань; головний бухгалтер; юрисконсульт; фахівець із забезпечення охорони підприємства. враховуючи той факт, що всі члени групи є штатними працівниками підприємства, з мето посилення рівня їх мотивації доцільно встановити їм преміальні виплати за участь в групі. Група буде збиратися щомісяця на 4 години (половина робочого дня, у разі необхідності час може збілюватися до 6-8 годин), за рік планується провести не менше ніж 12 зборів. З урахуванням можливих форс-мажорів й позаштатних ситуацій, які потребуватимуть додаткових зустрічей планувати бюджет вважаємо за доцільне, виходячи з 15 зборів за рік (табл. 3.6).

**Витрати на проектну групу із забезпечення економічної безпеки на
ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» у 2021 р.**

Посада	Розмір разової премії	Кількість днів роботи в групі	Загальні витрати
Заступник директора з економічних питань	1500	15	22500
Провідний фахівець відділу збуту і постачання	1000	15	15000
Технолог	1000	15	15000
Фахівець з виробничих питань	1000	15	15000
Головний бухгалтер	1200	15	18000
Юрисконсульт	800	15	12000
Фахівець із забезпечення охорони підприємства	800	15	12000
Канцелярія та інші витрати	–	–	50000
Всього витрат	7600	15	159500

Вважаємо, що економічний ефект від функціонування проектної групи можна буде оцінити на основі таких показників: рентабельність діяльності (бажане зростання мінімум на 5%, зміцнення фінансової складової), економія грошових коштів внаслідок попередження негативних явищ, які мали місце у роботі підприємства в минулому (розраховується на основі обчислення минулих витрат підприємства за аналогічних обставин). Важливим, на нашу думку, є і той факт, що завдяки роботі у проектній групі відповідні працівники отримують новий досвід і та збільшать рівень своєї кваліфікації. До того ж, командна робота справляє позитивний вплив на моральний клімат у колективі.

В цілому слід зауважити, що, на нашу думку, комплексна реалізація запропонованих заходів дозволить ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» зміцнити власну економічну безпеку й змінивши інтегральну характеристику її рівня із задовільного на добрий.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження в рамках випускної кваліфікаційної роботи можна зробити наступні висновки.

Економічна безпека підприємства являє собою певний стан, за якого забезпечується запобігання, мінімізація негативного впливу та своєчасне подолання негативних наслідків дії загроз внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання, що забезпечується на основі узгодження економічних інтересів відповідного підприємства з економічними інтересами пов'язаних з ним суб'єктів господарювання та результативного й ефективного управління різноманітними аспектами господарської діяльності підприємства для максимізації ефективності поточної діяльності та забезпечення стійких темпів економічного розвитку у майбутньому.

Діагностика економічної безпеки підприємства являє собою основу забезпечення необхідного і достатнього рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання на основі обґрунтованого, однозначного, достовірного і комплексного аналізу кожної її функціональної складової шляхом розрахунку системи відповідних показників-індикаторів. При цьому встановлено, що основні підходи до діагностики рівня економічної безпеки підприємства в сучасних умовах включають: підхід на основі аналізу фінансового стану підприємства, прибутково-інвестиційний підхід, тримірний підхід, Ресурсно-функціональний підхід, індикаторно-індексний підхід, бальний підхід.

В межах аналізу основних показників фінансово-господарської діяльності ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» встановлено, що у 2019–2020 рр. відбувається зростання основних засобів на 129,9% та на 37,3%, зростання розміру його власного капіталу на 11,3% та на 10,0% поряд із зменшенням зобов'язань на 2,1% та на 24%; чистого доходу на 29,6% та на 4,5% й загального розміру доходів на 28,6% та на 5,3%, покращення ділової активності підприємства через зростання майже всіх аналізованих показників оборотності, що здійснює

позитивний вплив на рівень економічної безпеки аналізованого підприємства. Поряд із цим у 2020 р. відбувається зменшення всіх аналізованих фінансових результатів діяльності за виключенням валового прибутку.

Аналіз економічної безпеки на основі оцінки ефективності використання корпоративних ресурсів ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» дозволив визначити зменшення на кінець 2020 р. прибутковості операційної та загальної господарської діяльності підприємства (зменшення рентабельності активів на 75,4%, власного капіталу на 78,0% й операційної діяльності на 45,4%); погіршення ліквідності балансу адже поряд із зменшенням платіжної нестачі за першою умовою на 2348 тис. грн. відбулося збільшення від'ємного розміру власного капіталу на 3554 тис. грн. й невідповідність нормі коефіцієнтів абсолютної, швидкої ліквідності та покриття при їх зниженні у 2020 р. відповідно на 31,8%, на 29,1% та 7,9% (для показника покриття порівняно з 2018 р.); нестійкий рівень фінансової стійкості при покращенні значень відносних показників фінансової стійкості у 2020 р. В цілому зроблено висновок, що ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» має середній рівень фінансової складової економічної безпеки при певному його покращенні у 2019–2020 р. порівняно з 2018 р.

Аналіз техніко-технологічної складової економічної безпеки дозволив встановити прийнятний рівень техніко-технологічної складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2019–2020 рр., що підтверджується розширенням виробничого потенціалу на 120,3% та на 47,1%; щорічним зменшенням зносу на 26,0% та на 4,9%; перевищення коефіцієнту оновлення над коефіцієнтом вибуття та коефіцієнт бездефектної роботи значення 90%. Поряд із цим відбувається щорічне зменшення фондівдачі на 19,5% та на 36,7% й рентабельності основних засобів – на 57,8% та на 82,3% при збільшенні фондомісткості на 23,7% та на 58,2%.

Аналіз інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки засвідчив щорічне збільшення середньооблікової чисельності персоналу – на 31 особу та на 21 особу; перевищення значення коефіцієнту обороту з приймання над

коефіцієнтом обороту з вибуття; плинність кадрів не перевищує 4% та має тенденцію до скорочення у 2020 р., постійність кадрів складає 66–85% з тенденцією до зростання; коефіцієнт трудової зростає на 4,3% та на 3,1%; коефіцієнт втрат робочого часу не перевищує 1%; поряд із цим на кінець 2020 р. відбувається зменшення продуктивності праці на 2,9% та рентабельності персоналу, також наявні випереджаючі темпи зростання витрат на оплату праці відносно темпів зростання чистого доходу. В цілому зроблено висновок щодо прийняттого рівня інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у 2018–2020 рр.

Також встановлено, що аналізоване підприємство протягом періоду мало низький рівень інноваційної складової економічної безпеки (частка впроваджених інноваційних видів продукції не перевищує 4%, частка витрат на інноваційне зростання не перевищує 10%, частка інноваційних підходів, що використовуються у виробничому, управлінському та обслуговуючому процесі у 2020 р. досягає 12%), достатній рівень екологічної та інформаційної складової економічної безпеки.

Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки» дозволила встановити, що у 2019–2020 рр. значення узагальнюючого показника рівня економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» було більшим за 1, тож рівень економічної безпеки слід вважати задовільним з тенденцією до щорічного зростання, на що вказує збільшення значення узагальнюючого показника у 25 разів та у 2,6 рази у 2019 р. та у 2020 р. Зазначене відбувається за рахунок щорічного зміцнення фінансової, інтелектуально-кадрової та екологічної складових економічної безпеки аналізованого підприємства

У третьому розділі здійснено планування балансу та звіту про фінансові результати аналізованого підприємства у 2021 р. та встановлено, що воно може очікувати збільшення чистого доходу й валового прибутку на 4,3%, прибутку від операційної діяльності на 33,2%, прибутку до оподаткування на 70,4% та чистого прибутку на 76,0%, що чинитиме позитивний вплив на рівень економічної безпеки.

В межах удосконалення підходів до здійснення діагностики запропоновано методику експрес-діагностики рівня економічної безпеки підприємства на основі функції бажаності Е. Харрінгтона, апробація якої на аналізованому підприємстві аналізоване підприємство протягом 2019–2020 рр. має задовільний рівень економічної безпеки з погіршенням на 9,7% на кінець 2020 р., що відповідає розрахункам, проведеним традиційними методами у 2 розділі. У плановому періоді рівень економічної безпеки залишається на задовільному рівні з неістотним покращенням на 1,8%, що відповідає результатам планування.

В межах зміцнення економічної безпеки ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» запропоновано сукупність заходів зміцнення техніко-технологічної складової (у розрізі вдосконалення виробництва та економії паливно-енергетичних ресурсів) економічний ефект від запровадження яких полягає в тому, що підприємство може збільшити розмір чистого прибутку до розміру 6814 тис грн (що повністю окупає суму витрат на зміцнення техніко-технологічної складової й чинить позитивний вплив на рівень фінансової складової економічної безпеки підприємства за рахунок збільшення рентабельності), при цьому інтегральний показник економічної безпеки зростає на 12,5% (майже досягає значення, за яким рівень економічної безпеки класифікується як добрий).

Також запропоновано створити на ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» проектну групу, основним призначенням якої буде реалізація заходів, спрямованих на підтримання та зміцнення рівня економічної безпеки підприємства, розглянуто її склад, витрати на функціонування та очікувані результати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ареф'єва О. В., Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств. К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2005. 170 с.
2. Безбожний В. Л. Вибір способу забезпечення соціально-економічної безпеки великих промислових підприємств : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Луганськ, 2009. 19 с.
3. Белокуров В. В. Структура функциональных составляющих экономической безопасности предприятия. Факторы безопасности. URL: <http://www.safetyfactor.ru>. (дата обращения 15.07.2021).
4. Бланк І. А. Управління фінансовою безпекою підприємства. К. : Ельга, Ніка-Центр, 2009. 784 с.
5. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення : монографія. Львів : Арал. 2008. 384 с.
6. Гічова Н. Ю. Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства : автореф. дис ... канд. екон. наук: 08.00.04. Дніпропетровськ, 2010. 20 с.
7. Гнилицька Л. О. Основи економічної безпеки підприємства. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 7. С. 41–48.
8. Господарський кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. ст. 144. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>. (дата звернення 21.07.2021).
9. Дикань В. Л., Назаренко І. Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки підприємства : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2011. 142 с.
10. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури. 2008. 240 с.

11. Захаркіна Л. В. Формування стратегії інноваційного розвитку машинобудівного підприємства (матричний підхід). *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2011. № 1 (13). С. 66–78.
12. Іванова Н. С. Методи оцінки ефективності системи економічної безпеки підприємства. Наукові конференції. URL: <http://intkonf.org/ivanova-ns-metodi-otsinki-efektivnosti-sistemi-ekonomichnoyi-bezpeki-pidpriemstva/>. (дата звернення 21.07.2021).
13. Іванюта Т. М. Методичні підходи до аналізу економічної безпеки підприємств. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013. Т. 18. Вип. 1 (1). С. 137–141.
14. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко- правовий аспект : навчальний посібник. К. : Атіка, 2005. 432 с.
15. Караїм М. М. Управління економічною безпекою підприємства: методичні засади. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. № 11. С. 110–113.
16. Кашин А. В. Экономическая безопасность предприятия: управленческие решения : автореф. дис. канд. экон. наук :. 08.00.05. М, 2008. 24 с.
17. Кендюхов А. В. Экономическая безопасность как экономическая категория. *Наукові праці Донецького державного технічного університету*. 2002. Вип. 47. С. 123–128.
18. Кіпчарська Я. М. Економічна безпека підприємства: суть, зміст, складові її забезпечення. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2013. № 2. С. 63–72.
19. Козаченко Г. В., Пономарьов В. П. Економічна безпека підприємств: сутність і передумови формування. *Теорія та практика*

управління у трансформаційний період : зб. наук. праць. Донецьк : ІЕП НАН України, 2001. Т. 3. С. 3–7.

20. Коробчинський О. Л. Організація та функціонування системи економічної безпеки підприємств будівельного холдингу : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02, Київ. 2010. 19 с.

21. Кошембар Л. О. Механізм удосконалення системи економічної безпеки суб'єктів господарювання на основі оптимізації оподаткування : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02. К, 2009. 21 с.

22. Кузьмін Д. А. Сутність економічної безпеки підприємства. *Управління розвитком*. 2014. № 3. С. 20–22.

23. Ладыко Л. Н. Обеспечение экономической безопасности предприятия: сущность и содержание. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2012. № 1 (172). Ч. 2. С. 6–10.

24. Левковець Н. П. Система показників оцінки економічної безпеки підприємства за її функціональними складовими. *Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2010. Вип. 7. С. 297–304.

25. Лянной Г. О. Система экономической безопасности предприятия. *BOS*. 2006. № 7. С. 16–19.

26. Ляшенко О. М., Погорелов Ю. С., Безбожний В. Л. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство : монографія ; в 3 т. Т. 1; за заг. ред. Г. В. Козаченко. Луганськ: Елтон-2, 2010. 282 с.

27. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства : монографія. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2011. 400 с.

28. Меліхова Т. О. Аналіз наявних методик оцінки рівня економічної безпеки підприємства для проведення сучасної діагностики його фінансового стану. *Інноваційна економіка*. 2018. № 1. С. 223–227.

29. Отенко І. П., Іващенко Г. А., Воронков Д. К. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Харків : Вид. ХНЕУ, 2012. 256 с.

30. Пазєєва Г. М. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємств (на матеріалах транспортно- експедиційних підприємств України). Дис. ... канд. екон. наук : 21.04.02, Київ, 2017. 291 с.
31. Пашнюк Л. О. Економічна безпека підприємства: сутність, складові та фактори забезпечення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. № 22. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2012/12.pdf/ (дата звернення 30.06.2021).
32. Писаренко Б. А., Проценко Н. Б. Діагностика економічної безпеки функціонування промислових підприємств. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. 2013. № 1. С. 302–305.
33. Пригунов П. Я. Сучасні підходи до визначення суб'єктів забезпечення економічної безпеки підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. № 11. С. 120–125.
34. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : монографія. Львів : ЛБІ НБУ. 2004. 196 с.
35. Реун І. І. Теоретичне обґрунтування поведінки суб'єктів економічної безпеки. *Економіка та держава*. 2015 . № 6. С. 91–94.
36. Сак Т. В. Діагностування рівня економічної безпеки підприємства в умовах обмеженості інформації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 3. С. 404–408.
37. Середньорічне зростання світового ринку ХБВ у найближчі 5 років може скласти близько 2,3%. *АПК Інформ*. 23 вересня 2021. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/conferences/forum-grain-processors2021/news/1522379>. (дата звернення 30.09.2021).
38. Соснин А. С., Прыгунов П. Я. Менеджмент безопасности предпринимательства. К. : Изд-во Европ. ун-та, 2004. 357 с.
39. Сосновська І. М. Поняття та значення економічної безпеки виробничо-господарської діяльності підприємств. *Ефективна економіка*. 2015.

№ 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4303>. (дата звернення 30.08.2021).

40. Ступак С. М. Специфіка управління економічною безпекою підприємств хлібопекарської галузі. Електронний архив Одеського національного економічного університета. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/1636/196.pdf>. (дата звернення 23.09.2021).

41. Фень К. С. Оцінка рівня економічної безпеки на підприємствах харчової галузі. Формування сучасного економічного простору: переваги, ризики, механізми реалізації : міжнар. науково-практична конференція. Грузія, 2016. С. 56–58.

42. Фень К. С. Пріоритетні напрями зміцнення економічної безпеки підприємств харчової промисловості. *Науковий вісник Мукачевського державного університету*. 2018. Вип. 1. С. 64–75.

43. Фень К.С. Фактори загроз економічної безпеки в системі управління підприємства. *Sozioökonomische und rechtliche Faktoren der sozialen Entwicklung unter den Bedingungen der Globalisierung*. Hrsg. von Doktor der Wirtschaftswissenschaften, Professor Yu.V. Pasichnyk – kollektive Monographie in 2 Bänden, B. 2. Shioda GmbH. Steyr, Austria, 2018. P. 41–50.

44. Фень К. С. Напрями забезпечення економічної безпеки підприємств харчової промисловості. *Економічний дискурс*. 2018. Вип. № 1. С. 62–69.

45. Фень К. С. Стратегія формування іміджу в системі зміцнення економічної безпеки підприємств харчової промисловості. *Інноваційна економіка*. 2018. Вип. 3–4. С. 188–194.

46. Фень К. С. Захист економічної безпеки підприємств харчової промисловості від недобросовісної конкуренції. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2018. Вип. 4 (75). С. 115–119.

47. Халіна В. Ю. Методичний підхід щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2014. № 1. С. 173–181.
48. Хлисту́н О. А. Формування системи діагностики та управління економічною безпекою підприємств агропродовольчої сфери : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Харків, 2015. 250 с.
49. Худолей Л. В. Теоретичні аспекти щодо сутності поняття економічної безпеки підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. № 1-2. С. 252–257.
50. Шемаєва Л. Г. Економічна безпека підприємств у стратегічній взаємодії з суб'єктами зовнішнього середовища : автореф. дис. ... докт. екон. наук : 21.04.02. К., 2010. 44 с.
51. Ярова Ю. О. Артеменко Л. П. Структура економічної безпеки підприємства в умовах кризи. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2016. № 13. С. 257–263.
52. Bogma O., Silakova H., Vialets O. Integrated assessment of the financial security of the enterprise. *Modern Science – Moderní věda*. 2020. № 5. С. 23–31.

Таблиця А.1

Трактування дефініції «економічна безпека підприємства» в науковій літературі

Автор	Рік	Трактування дефініції «економічна безпека підприємства»
Козаченко Г., Пономарьов В.	2001	гармонізація в часі та просторі економічних інтересів підприємства з інтересами, пов'язаних з ним, суб'єктів зовнішнього середовища, що діють за межами підприємства [19, с. 4].
Соснін О., Пригунов П.	2004	стан захищеності законних та життєво важливих інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх негативних факторів, і як наслідок, забезпечення стабільного розвитку у відповідності до поставлених цілей [38, с. 17].
Камлик М.	2005	стан розвитку господарюючого суб'єкта, який характеризується стабільністю економічного розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидії їх впливу на всіх стадіях його діяльності [14, с. 39].
Ареф'єва О., Кузенко Т.	2005	стан ефективного використання ресурсів підприємства та наявних ринкових можливостей для запобігання внутрішнім і зовнішнім загрозам, і забезпечення тривалого виживання та стійкого розвитку на ринку відповідно до обраної господарюючим суб'єктом місії [1, с. 18].
Бланк І.	2009	становище найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому [4, с. 159].
Кошембар Л.	2009	стан розвитку підприємства, який характеризується стабільністю економічного й фінансового розвитку, ефективністю нейтралізації негативних факторів та протидія їх впливу на всіх стадіях його діяльності [21, с. 5].
Шемаєва Л.	2010	характеристика підприємства, яка відображає його здатність реалізувати власні стратегічні економічні інтереси при певних зовнішніх умовах завдяки захисту від існуючих і потенційних загроз та використанню можливостей, що надає зовнішнє середовище [50].
Белокуров В.	2012	Наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань [3].
Сосновська І.	2015	рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства [39].
Худолей Л.	2016	здатність підприємства стабільно та ефективно здійснювати свою діяльність, шляхом усунення зовнішніх та внутрішніх загроз, або досягнення мінімального негативного впливу цих загроз на діяльність та економічний результат [49, с. 255].

Таблиця Б.1

Основні підходи до діагностики рівня економічної безпеки підприємства

Автор	Сутність методики оцінки в межах відповідного підходу
1	2
<i>Підхід на основі аналізу фінансового стану підприємства</i>	
Іванова Н.	аналізується ряд фінансових показників: коефіцієнти ліквідності, автономії, маневреності, оборотності, фінансового ризику, показники рентабельності, показники стану та ефективності використання основних засобів, матеріаломісткість. Кожному показнику присвоюється бальна оцінка в залежності від розміру відхилення фактичного значення від граничного. В результаті усереднення бальних оцінок розраховується комплексний показник економічної безпеки. Виходячи з результату комплексного показника підприємства можуть класифікуватися за 4-ма групами: абсолютно безпечні; безпечні; достатньо безпечні; небезпечні
<i>Прибутково-інвестиційний підхід</i>	
Козаченко Г., Пономарьова В., Ляшенко О.	за критерій безпеки пропонується брати чистий прибуток, який порівнюється з мінімальним прибутком, необхідним для простого відтворення. Якщо в поточному періоді чистий прибуток дорівнює або більший розрахованого мінімального – підприємство знаходиться в економічній безпеці, якщо чистий прибуток менший розрахованого мінімального, то економічної безпеки у підприємства немає.
Шутяк Ю.	пропонується розраховувати абсолютний показник безпеки – запас відтворення та відносний показник безпеки – коефіцієнт відтворення. Діагностика рівня економічної безпеки проводиться за допомогою шкали на основі коефіцієнта відтворення і розрізняються такі рівні економічної безпеки підприємства: нестабільний рівень – відповідає простому відтворенню на підприємстві; високий та нормальний рівень – свідчить про розширене відтворення; критичний і катастрофічний рівень економічної безпеки – вказує на звужене відтворення на підприємстві.
<i>Тримірний підхід</i>	
Довбня С., Гічова Н.	передбачає виділення поточної, тактичної і стратегічної економічної безпеки. Для оцінювання рівня поточної автори пропонують використовувати показники, які характеризують рівень фінансової незалежності підприємства, стан ліквідності його активів і можливості своєчасного виконання поточних фінансових зобов'язань, фінансово-економічні результати діяльності. З метою визначення рівня тактичної безпеки, оцінюють такі її складові: виробничо-технічну, інтелектуально-кадрову, комерційну. До основних складових стратегічної безпеки дослідники відносять: ринкову, соціальну, інноваційно-технологічну, сировинну й енергетичну, екологічну. Щоб отримати чисельне значення окремих складових, автори розробили систему індикаторів у межах кожної складової та запропонували їх можливі рекомендовані значення. Запропонований підхід передбачає також визначення загального рівня економічної безпеки підприємства, який розраховується як середньозважене значення поточної, тактичної і стратегічної безпеки

Продовження табл. Б.1

1	2
<i>Ресурсно-функціональний підхід</i>	
Мельник Л., Карінцева О. та Льяшенко С.	для кожної складової економічної безпеки пропонують окремі методики оцінки. Рівень економічної безпеки підприємства в цілому визначається шляхом переведення у відносні оцінки показників рівнів кожної складової, визначення вагомості кожної складової та розрахунку інтегральної оцінки як середньозваженої складових. Чим ближче інтегральна оцінка до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки підприємства.
Кравчук О., Кравчук П.	пропонують визначати сукупний показник безпеки підприємства як середньозважену часткових показників функціональних складових підприємства. Значення питомої ваги значимості функціональних складових підібрані шляхом індивідуального підходу на основі експертного методу. Розрахунок часткового показника безпеки кожної окремо взятої функціональної складової дослідники пропонують визначати аналогічно розрахунку сукупного показника безпеки.
Омельянович Л., Долматова Г.	При розрахунках стану окремих складових економічної безпеки підприємства автори вважають найбільш ефективними методи кореляційно-регресійного аналізу, методи факторного аналізу і головних компонент, методи порівняльного аналізу і бальної оцінки.
Скорук О.	вважає за доцільне здійснювати оцінку рівня економічної безпеки підприємства поетапно: перший етап – «підготовчий» (визначення інформаційного забезпечення та формування системи показників); другий етап – «аналітично-розрахунковий» (оцінка рівня економічної безпеки за допомогою системи показників, їх стандартизація, визначення комплексних показників складових економічної безпеки та розрахунок узагальненого показника); третій етап – «результативний» (ідентифікація рівня економічної безпеки). Для інтерпретації рівня економічної безпеки підприємства виділяє три її рівні залежно від значення узагальненого показника: низький рівень, середній рівень та високий рівень.
<i>Індикаторно-індексний підхід</i>	
Ковальов Д., Сухорукова Т.	пропонують визначати рівень економічної безпеки за допомогою індикаторів: 1) індикатори технологічної безпеки: ступінь спрацювання основних виробничих засобів; завантаження спеціалізованого устаткування; частка витрат на НДДКР; середня зарплата наукового працівника за місяць; доступ до ноу-хау; введення в дію основних виробничих засобів; 2) індикатори ресурсної безпеки: запаси матеріальних ресурсів на складі; поставки; характер ресурсів; динаміка цін на енергоносії; коефіцієнт маневреності; матеріаломісткість; відсоток браку; забезпеченість виробництва основними видами ресурсів; коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними джерелами; енергомісткість; можливість заміщення ресурсів; якість ресурсів; 3) індикатори фінансової безпеки: індекс обсягів виробництва; динаміка прибутку; розмір заборгованості; частка на ринку; частка державних інвестицій у ВВП; рентабельність; капіталовкладення; довгострокові кредити; 4) індикатори соціальної безпеки: розмір мінімальної зарплати; середня зарплата; чисельність працівників, зарплата яких нижча від прожиткового мінімуму; заборгованість по виплаті зарплати; частка зарплати в ціні; витрати сім'ї працівника на харчування; темпи скорочення персоналу; тривалість робочого тижня.

Продовження табл. Б.1

1	2
<p>О. Бандурка, В. Духов, К. Петрова, І. Червяков</p>	<p>пропонують використовувати загальні та спеціальні показники. Порогові значення їх можуть бути або на галузевому рівні, якщо йдеться про загальні, або мають окрему визначеність. Важливими для характеристики економічної безпеки є показники продуктивності, ефективності підприємництва, платоспроможності, ліквідності та ін. Найбільш узагальнюючий показник – показник економічної дієвості – характеризує здатність підприємства досягати поставлених завдань і виконувати власну місію. Якщо підприємство здатне виконувати поставлені завдання, воно може чинити опір загрозам і небезпекам, що надходять від зовнішніх і внутрішніх чинників. Ступінь економічної дієвості визначається індексами як за окремими напрямками, так і в цілому по підприємству і визначаються співвідношенням фактичних параметрів досягнення мети до планових</p>
<i>Бальний підхід</i>	
<p>Євдокімов Ф., Мізіна О. та Бородіна О</p>	<p>визначають і рівень економічної безпеки підприємства на основі бальних оцінок, коли в основі визначення рівня безпеки лежать граничні значення показників та їх рейтинг. Якщо значення показника є вищим від нормативного, йому присвоюють перший клас; нижче від нормативного, але вище за критичне – другий; нижче від критичного – третій. Рейтинг показника визначається залежно від важливості показника</p>

Примітка. Джерело: [13; 28]

Таблиця В.1

Система показників оцінки рівня економічної безпеки підприємства

Показник	Алгоритм розрахунку	Економічна сутність показника
1	2	3
<i>Оцінка фінансової складової</i>		
$k_{авт}$ – коефіцієнт автономії	Відношення суми власних коштівна загальну суму фінансування (загальний підсумок балансу)	Характеризує можливість підприємства виконати свої зовнішні зобов'язання за рахунок використання власних активів
$k_{фін}$ – коефіцієнт фінансування	Відношення залучених коштів до власного капіталу	Відображає, скільки одиниць залучених коштів припадає на кожну одиницю власних
$k_{покр}$ – коефіцієнт покриття	Відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства	Характеризує здатність підприємства швидко розраховуватись за своїми борговими зобов'язаннями
$k_{одз}$ – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної величини дебіторської заборгованості	Відображає швидкість обороту дебіторської заборгованості підприємства
$k_{окз}$ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Відношення чистої виручки від реалізації продукції до середньорічної величини кредиторської заборгованості	Відображає швидкість обороту кредиторської заборгованості підприємства за період, який аналізується
k_p – рентабельність діяльності	Відношення валового прибутку до собівартості реалізованої продукції	Відображає прибуток підприємства з кожної гривні, витраченої на реалізацію продукції
<i>Оцінка техніко-технологічної складової</i>		
$k_{вп}$ – коефіцієнт виробничої потужності	Відношення річного фонду робочого часу до трудомісткості виробництва	Відображає максимально можливий випуск продукції за певний час у встановленій номенклатурі й асортименті при повному завантаженні обладнання
$k_{зн}$ – коефіцієнт зносу	Відношення суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів	Характеризує частку вартості основних засобів, яку списано на витрати виробництва
$k_{ФВ}$ – фондовіддача	Відношення обсягу виробництва у вартісному вираженні до середньорічної вартості основних фондів підприємства	Відображає кількість одиниць виготовленої продукції у гривнях, яка припадає на одиницю вартості основних фондів
$k_{інт}$ – коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	Відношення обсягу виготовленої продукції за певний період до виробничої потужності обладнання	Відображає рівень використання виробничої потужності підприємства

1	2	3
<i>Оцінка інтелектуально-кадрової складової</i>		
$k_{п.л.}$ – коефіцієнт плинності кадрів	Відношення кількості звільнених за власним бажанням та за порушення трудової дисципліни до середньооблікової чисельності працюючих	Відображає рух кадрів на підприємстві, який обумовлений незадоволеністю працівників елементами виробничої ситуації або незадоволеністю керівника підприємства виробничою поведінкою працівника
$k_{П.}$ – продуктивність праці	Відношення обсягу продукції та кількості праці, витраченої на її виробництво	Характеризує здатність робітників виробляти за одиницю робочого часу визначений обсяг продукції
$k_{Ф.О.З.}$ – фондоозброєність праці	Відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів до середньооблікової чисельності робітників	Характеризує рівень оснащення працівників основними виробничими засобами
$k_{ра}$ – коефіцієнт раціоналізаторської активності	Відношення кількості винаходів (раціональних пропозицій, ноу-хау тощо) до кількості працюючих.	Відображає частку пропозицій, які сприяють підвищенню продуктивності праці, що припадає на одного працюючого
$k_{квал}$ – коефіцієнт співвідношення висококваліфікованих та кваліфікованих працівників	Відношення висококваліфікованих працівників до загальної кількості працівників	Характеризує рівень забезпеченості підприємства висококваліфікованими кадрами
<i>Оцінка екологічної складової</i>		
$k_{вик.}$ – коефіцієнт перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу	Відношення сумарного показника забруднення сумішшю речовин до дозволеного для підприємства сумарного гранично допустимого обсягу викиду шкідливих речовин	Характеризує ступінь перевищення реальних викидів шкідливих речовин в атмосферу над нормативними рівнями

Примітка. Джерело : [47, с. 178]

Таблиця Г.1.

Загальна характеристика підприємства ТЗОВ «Сарненський хлібозавод»

Зміст	Інформація
1. Повна та скорочена назва підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю (ТЗОВ) «Сарненський хлібозавод»
2. Дата реєстрації	14.05.2001 р.
3. Місце знаходження	34500, Рівненська обл., Сарненський р-н, м. Сарни, вул. Білгородська, 31а
4. Код ЄДРПОУ	00379436
5. Форма власності	Недержавна власність
6. Юридична особа/Власник	Ярмолка Олександр Володимирович
7. Вид діяльності (код галузі)	<p>10.71 <i>Виробництво хліба; виробництво свіжих борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок нетривалого зберігання</i></p> <p><i>Інші:</i></p> <p>10.72 Виробництво сухарів і печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів, тістечок, пирогів і бісквітів, призначених для тривалого зберігання</p> <p>46.33 Оптова торгівля молочними продуктами, яйцями та харчовими оліями та жирами</p> <p>46.34 Оптова торгівля напоями</p> <p>46.90 Неспеціалізована оптова торгівля</p> <p>47.24 Роздрібна торгівля хлібобулочними, борошняними і цукристими кондитерськими виробами в спеціалізованих магазинах</p> <p>49.41 Вантажні перевезення автомобільним транспортом</p> <p>68.20 Оренда і управління власною або орендованою нерухомістю</p>
8. Середня кількість працівників (осіб)	286

Звітність баланс і звіт про фін. рез-ти за 18-20 рр. 12 стор.

Таблиця Е.1

**Оцінка ліквідності балансу ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» протягом
2018–2020 рр., тис. грн.**

Актив	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Пасив	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Платіжний надлишок (+) або нестача (-)		
								2018р.	2019р.	2020р.
1.Найбільш ліквідні активи (А ₁)	1407	2401	1057	1.Негайні пасиви (П ₁)	19940	12713	9021	-18533	-10312	-7964
2.Активи, що швидко реалізуються (А ₂)	27575	24632	11314	2.Коротко-строкові пасиви (П ₂)	8839	17079	10214	18736	7553	1100
3.Активи, що реалізуються повільно (А ₃)	7201	7555	10036	3.Довго-строкові пасиви (П ₃)	7945	6172	8102	-744	1383	1934
4.Активи, що важко реалізуються (А ₄)	34344	39009	46306	4.Постійні пасиви (П ₄)	33803	37633	41376	-541	-1376	-4930
БАЛАНС	70527	73597	68713	БАЛАНС	70527	73597	68713	X	X	X

Таблиця Ж.1

**Аналіз типу фінансової стійкості ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» у
2018–2020 рр.**

Показники	Розрахунок	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Наявність власного оборотного капіталу для формування запасів, тис. грн	$H1 = \text{ряд (1495 - 1095)}$	-541	-1376	-4930
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів, тис. грн	$H2 = \text{ряд (1495 - 1095 + 1595)}$	7404	4796	3172
Наявність власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів, тис. грн	$H3 = \text{ряд (1495 - 1095 + 1595 + 1600)}$	16243	21875	13386
Запаси і витрати, тис. грн	$H4 = \text{ряд 1100 + ряд 1170}$	6553	7380	10012
Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу для формування запасів, тис. грн	$E1 = H1 - H4$	-7094	-8756	-14942
Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів, тис. грн	$E2 = H2 - H4$	851	-2584	-6840
Надлишок (+), нестача (-) власного оборотного капіталу, довгострокових, короткострокових кредитів та позик для формування запасів, тис. грн	$E3 = H3 - H4$	9690	14495	3374
Надлишок (+), нестача (-) джерел фінансування на 1 грн. запасів і витрат, грн.	$D = E3 : H4$	1,48	1,96	0,34
Тип фінансової ситуації	-	Нормальна	Нестійка	Нестійка

Таблиця К.1

Баланс ТЗОВ «Сарненський хлібо завод» на 31 грудня 2021р.

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи	1000	1042	914
первісна вартість	1001	1314	1314
накопичена амортизація	1002	272	400
Незавершені капітальні інвестиції	1005		
Основні засоби	1010	43004	50794
первісна вартість	1011	73650	87575
знос	1012	30646	36781
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045		
Інші необоротні активи	1090		
Усього за розділом I	1095	46306	51708
II. Оборотні активи			
Запаси	1100	9965	9022
Виробничі запаси	1101	9895	8895
Незавершене виробництво	1102	1	3
Готова продукція	1103	26	41
Товари	1104	43	83
Векселі одержані	1120		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	8289	12060
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130	3003	6604
з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	22	88
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165	1057	1804
Витрати майбутніх періодів	1170	47	47
Інші оборотні активи	1190	24	104
Усього за розділом II	1195	22407	29729
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		

Продовження табл. К.1

1	2	3	4
Баланс	1300	68713	81437
Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
I. Власний капітал			
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	10042	10042
Капітал у дооцінках	1405	827	827
Додатковий капітал	1410	1994	1994
Резервний капітал	1415	165	165
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	28348	30112
Неоплачений капітал	1425		
Вилучений капітал	1430		
Усього за розділом I	1495	41376	43140
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515	8102	8102
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
Усього за розділом II	1595	8102	8102
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків	1600	10214	18861
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615	5045	6993
розрахунками з бюджетом	1620	1046	1310
у тому числі з податку на прибуток	1621	80	105
розрахунками зі страхування	1625	285	295
розрахунками з оплати праці	1630	980	987
з учасниками	1635	107	107
Поточні забезпечення	1660	992	1036
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690	566	606
Усього за розділом III	1695	19235	30639
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		
Баланс	1900	68713	81437

Пояснення до проведення планування:

Нематеріальні активи:

Первісна вартість нематеріальних активів з кінця 2019 р. має незмінну величину, тож припустимо, що такий стан збережеться і в 2021 р., тобто первісна вартість на кінець планового періоду (р.1001) = 1314 тис. грн.

Сума зносу за 2020 р.: 128 тис. грн., перенесемо цю тенденцію й на 2021 р., тобто знос НА у 2021 р.: $272 + 128 = 400$ тис. грн.

Залишкова вартість НА на 31.12.21 = $1314 - 400 = 914$ тис. грн

Первісна вартість ОЗ мала тенденцію до щорічного зростання на 1913 тис. грн., на 22284 тис. грн та на 17578 тис. грн. В середньому вона зростала на 13925 тис. грн.

Тоді первісна вартість ОЗ на кінець планового періоду = $73650 + 13925 = 87575$ тис. грн.

Коефіцієнт зносу на останню звітну дату: 0,42

Сума зносу ОЗ на 31.12.21: $87575 * 0,42 = 36781$ тис грн

Залишкова вартість ОЗ на 31.12.21 = $87575 - 36781 = 50794$ тис. грн

Оборотні активи.

Плановий обсяг окремих складових оборотних активів будемо розраховувати на основі звітних даних щодо їх періоду обороту (табл. 2.5) та одноденного обсягу діяльності у плановому періоді, тис. грн (див. додаток Д).

Планова сума запасів (виробничих запасів, товарів) розраховується як добуток їх періоду обороту за звітний період та одноденного обсягу собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг):

$V_{2021} = 35,6 * 90053 / 360 = 8895$ тис. грн.

$H_{2021} = 0,01 * 90053 / 360 = 3$ тис. грн.

$ГП_{2021} = 0,16 * 90053 / 360 = 41$ тис. грн.

$T_{2021} = 0,33 * 90053 / 360 = 83$ тис. грн.

Планові обсяги за складовими дебіторської заборгованості підприємства, грошовими активами та іншими оборотними активами розраховуються як добуток їх періоду обороту звітного та одноденного обсягу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у плановому періоді.

$D_{Зтов} = 28,7 * 151097 / 360 = 12060$ тис. грн.

$D_{Заванс} = 15,7 * 151097 / 360 = 6604$ тис. грн.

$D_{Зінша} = 0,2 * 151097 / 360 = 88$ тис. грн.

$ГК = 4,3 * 151097 / 360 = 1804$ тис. грн.

$ЮА = 0,3 * 151097 / 360 = 104$ тис. грн.

Враховуючи нестійкість тенденції змін витрат майбутніх періодів, припустимо, що їх розмір у 2021 р. дорівнюватиме величині у 2020 р.

Власний капітал:

Через відсутність додаткових даних залишаємо без змін такі статті власного капіталу як: зареєстрований (пайовий) капітал (р.1400), додатковий капітал, капітал у дооцінках та резервний капітал (щодо останнього, товариство не має привілейованих акцій тож не зобов'язано формувати резервний капітал у розмірі 15% від статутного, саме тому його розмір був незмінним протягом 2018–2020 рр.).

Обсяг нерозподіленого прибутку (р.1420) у плановому періоді розраховується на основі коефіцієнта капіталізації чистого прибутку у звітному періоді та планового обсягу чистого прибутку. Коефіцієнт капіталізації характеризує частку чистого прибутку підприємства, яка спрямована на формування його активів. У звітному періоді він дорівнював:

$= (28348 - 27346) / 1002 = 1$

Тоді планове значення нерозподіленого прибутку як складової власного капіталу підприємства становить:

$28348 + 1764 = 30112$ тис. грн.

Інші довгострокові зобов'язання залишаємо без змін

Далі визначимо планові розміри складових кредиторської заборгованості

$K_{Зтов} = 28,0 * 90053 / 360 = 6993$ тис. грн.

$K_{Збюдж} = 5,2 * 90053 / 360 = 1310$ тис. грн.

$KЗстрах = 1,2 * 90053 / 360 = 295$ тис. грн.

$KЗопл.прац. = 3,9 * 90053 / 360 = 987$ тис. грн.

$KЗуч$ залишимо без змін, адже вона не змінювалася у 2018–2020 рр.

Поточні забезпечення та інші поточні зобов'язання розраховуємо аналогічно:

$ПЗ = 4,1 * 90053 / 360 = 1036$ тис. грн.

$ППЗ = 2,4 * 90053 / 360 = 606$ тис. грн.

Як бачимо, в ході планування виникла ситуація, за якої наявні джерела фінансування менші за потребу у формуванні активів на 8647 тис. грн., тож на цю суму збільшимо розмір короткострокового кредиту підприємства.

Таблиця Л.1

**Звіт про фінансові результати ТЗОВ «Сарненський хлібозавод» за
2021 р.**

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	151097	144816
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(90053)	(86309)
Валовий:			
Прибуток	2090	61044	58507
Збиток	2095		
Інші операційні доходи	2120	7301	5942
Адміністративні витрати	2130	(4533)	(4343)
Витрати на збут	2150	(54999)	(52768)
Інші операційні витрати	2180	(2891)	(2891)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
Прибуток	2190	(5922)	4447
Збиток	2195		
Доход від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220		
Інші доходи	2240		
Фінансові витрати	2250	(3610)	(3024)
Втрати від участі в капіталі	2255	(161)	(161)
Інші витрати	2270		
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
Прибуток	2290	2151	1262
Збиток	2295		
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	(387)	(260)
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
Чистий фінансовий результат:			
прибуток	2350	1764	1002
збиток	2355		

Пояснення до проведення планових розрахунків:

Розмір чистого доходу сплануємо, виходячи з того, що показник мав стійку тенденцію до зростання:

Середній абсолютний приріст: $(144816 - 106906) / 3 - 1 = 18955$ тис грн.

Абсолютний приріст за звітний період: $144816 - 138535 = 6281$ тис грн.

В нашому випадку, враховуючі спадні темпи зростання, а також прогнозні темпи середньорічного зростання світового ринку хлібобулочних виробів [37] візьмемо за основу звітні темпи абсолютного приросту:

$ЧД_{2021} = 144816 + 6281 = 151097$ тис. грн.

Відповідно, плановий рівень собівартості обчислимо виходячи з рівню собівартості у % до чистого доходу у 2020 р.: 59,6%.

Тоді планова собівартість: $C_{2021} = 151097 * 0,596 = 90053$ тис. грн.

При плануванні інших операційних доходів, враховуючи відсутність потрібної інформації, а також той факт, що вони мали тенденцію до щорічного зростання темпами, що збільшуються, визначимо їх значення на основі звітнього абсолютного приросту:

$5942 - 4883 = 1359$ тис грн.

Тоді $ЮД_{2021} = 5942 + 1359 = 7301$ тис грн

Для планування адміністративних витрат використаємо звітне значення рівня адміністративних витрат в чистому доході (3,0%), бо суттєвих коливань у його значенні не спостерігалось впродовж досліджуваного періоду). Тоді:

$АВ_{2021} = 151097 * 0,03 = 4533$ тис. грн.

Для планування витрат на збут використаємо середнє значення рівня витрат на збут у % до чистого доходу, що склалося за період аналізу (32,0%) або звітнє значення розміру витрат на збут в чистому доході: 36,4% (в нашому випадку використаємо звітнє значення рівня витрат на збут, адже вони мають тенденцію до щорічного зростання впродовж досліджуваного періоду). Тоді

$ВЗ_{2021} = 151097 * 0,364 = 54999$ тис. грн.

При плануванні інших операційних витрат, враховуючи відсутність потрібної інформації, а також нестійку тенденцію їх змін, залишимо звітнє значення і у плановому періоді, тобто припустимо, що обсяг цих витрат у 2021 році = обсягу 2020 року, тобто 2891 тис. грн.

При плануванні інших фінансових витрат, враховуючи відсутність потрібної інформації, а також їх тенденцію до щорічного зростання визначимо їх розмір на основі звітних темпів абсолютного приросту (586 тис. грн.):

$ІФВ_{2021} = 3024 + 586 = 3610$ тис. грн.

При плануванні витрат від участі в капіталі, враховуючи відсутність потрібної інформації, а також нестійку тенденцію їх змін, залишимо звітнє значення і у плановому періоді, тобто припустимо, що обсяг цих витрат у 2021 році = обсягу 2020 року, тобто 161 тис. грн.

Ставка податку на прибуток на 2021 рік становить 18%.

Система коефіцієнтів розрахунку інтегрального показника рівня економічної безпеки підприємства на основі функції бажаності Харрінгтона

1. Показники майнового стану:

- коефіцієнт придатності основних засобів (Кпр), який показує частину основних засобів, придатну для експлуатації, що безпосередньо впливає на ефективність господарської діяльності підприємства й, відтак, рівень його фінансової безпеки.

2. Показники ділової активності, які відображають рівень ефективності використання ресурсів підприємства, зокрема його основних засобів й оборотних коштів, здійснюють безпосередній вплив на розмір чистого доходу від реалізації, можуть призводити до вивільнення частини фінансових ресурсів, що чинить безпосередній вплив на фінансову безпеку підприємства. Останній включений у модель показник дозволяє врахувати й відкорегувати збалансованість грошових потоків під час розрахунків з комерційними кредиторами й дебіторами, що позитивно впливає на рівень фінансової безпеки підприємства:

- фондвіддача (Фв);
- коефіцієнт оборотності оборотних активів (Коб);
- коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості (Кдзкз).

3. Показники ліквідності та платоспроможності, які характеризують спроможність підприємства швидко трансформувати активи у грошові кошти з метою оплати своїх поточних зобов'язань. Про проблеми в галузі забезпечення фінансової безпеки свідчитиме той факт, що потреба підприємства в ліквідних активах перевищує їх реальну наявність. Тому доцільно до моделі оцінювання фінансової безпеки включити так показники ліквідності, як:

- коефіцієнт загальної ліквідності (Кзл);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кал).

4. Показники фінансової стійкості, яка, перш за все визначає фінансову незалежність суб'єкта господарювання від позикових джерел фінансування його діяльності. Також важливий вплив на фінансову безпеку чинить забезпеченість підприємства власними оборотними засобами та маневреність власних коштів, які характеризують спроможність суб'єкта господарювання фінансувати загальний розмір оборотного капіталу за рахунок власних оборотних засобів та визначають ефективність власного капіталу підприємства:

- коефіцієнт автономії (Кавт);

- коефіцієнт фінансової стійкості (Кфс)
- коефіцієнт маневреності власного капіталу (Кмвк)

5. Показники рентабельності, які віддзеркалюють можливості підприємства генерувати прибуток в ході здійснення своєї господарської діяльності, а отже не можуть бути не включені до моделі оцінювання фінансової безпеки підприємства:

- коефіцієнт рентабельності активів (Кра);
- коефіцієнт рентабельності власного капіталу (Крвк);
- коефіцієнт рентабельності діяльності (Крд) [52].